

מתוך סדרת השיעורים: עיונית בבראשית לחילונים מתוך אתר האינטרנט של מכון מניטו

שוכתב סוכם ע"י ישי זיני

אנו נמצאים בתקופת היהדות. היהדות באה אחרי התקופה של הנבואה העברית. "יהודי" זה מושג שמגדיר את עם ישראל בגלות, עם ישראל המפוזר וקשור לעמים אחרים ולתרבויות אחרות. עכשיו אנו חוזרים אל מדינת ישראל, ואנו מתחילים לצאת מהתקופה של ההיסטוריה היהודית - בחזרה לזהות עברית. צריך להבין את המשמעות של ההבדלים בין התקופות האלה. באורך של כמעט 4000 שנה היתה תקופה עברית, ובאותה תקופה הופיעה הנבואה. הנבואה איננה סתם מחשבה עמוקה פילוסופית. אי אפשר לזהות מהי נבואה בעולמנו. בעולמנו אין נבואה. אם אדם אומר שהוא נביא, יקבל הוא כתובת לבית חולים לחולי נפש. אין זה אומר שלא הייתה מעולם נבואה, אלא שאנו חיים בעולם שאחרי הנבואה. אנו מדברים כאילו אנו מבינים מהי נבואה, אולם לאמיתו של דבר איננו מבינים מהי נבואה. התנ"ך הוא ספר שנכתב ע"י אחרוני הנביאים, והם מסרו אותו לאנשי כנה"ג כשהקימו את הבית השני, ביודעם שמדובר בנבואה. היו שהמשיכו להבין את התנ"ך, מכיוון שהיו קשורים דרך שלשלת של רבנים מקובלים שהיתה להם קבלה מהנביאים האחרונים. אנו תופסים את הנבואה כאילו היא חכמה. האדם מאמין מכיוון שיש לו אמונה ויש לו סיבות להאמין במסורת וחכמה שקיבל מדור לדור, ובאותה חכמה אומרים שהיו נביאים, אז הוא מאמין בזה. אולם כשמעיינים בנביאים מבינים שאי אפשר להבין את התנ"ך ע"פ השכל הפילוסופי גרידא, בלי הדרכה של המסורת והתורה שבע"פ שמאירה את המשמעות של התורה שבכתב.

למשל, המקרא מדבר ברצינות על המלאכים. אולם, מי ראה מלאך מימיו? מי ראה מה זה מלאך? אנו נותנים הסברים יפים ואסתטיים בדמות ציורים, אולם אף אחד לא יודע באמת מהו מלאך.

שאלה: מלאך זה אדם, כמו שכתוב וישלח יעקב מלאכים!
תשובה: גם לפי המדרש שאומר "וישלח יעקב מלאכים" – בני אדם – אף
אחד לא יודע מהם אותם המלאכים, כיוון שלמקרא אין משמעות ללא
התורה שבע"פ.

רואים אנו יסוד זה ברש"י. על הפסוק "בראשית ברא", פירש"י, אין המקרא
הזה אומר אלא דרשני. דהיינו: תנו לי דרש, תנו לי הסבר, דרשו את
המשמעות. אנחנו רגילים לומר שרש"י מדבר על הפסוק הזה, אולם
לאמיתו של דבר הוא מדבר על כל המקרא, שכן הוא אומר, אין המקרא
הזה אומר אלא דרשני. מכיוון שהתנ"ך הוא נבואה, מי שלא חי את החוויה
של הנביא בעולם שהייתה נבואה, איננו מבין במה מדובר. בדיעבד, יש לנו
הסברים לתנ"ך לפי השכל, לפי האמונה, לפי החכמה. אולם הפשט של
הנבואה עצמה נקרא סוד, מכיוון שהוא מכוסה וסתום.

למשל, המילה בראשית – המושג של "ראשית" איננו קיים בשכל האנושי.
אנו מכירים "התחלה", אולם ראשית מוחלטת שלא היה דבר שקדם לה,
והכל התחיל מאז, כולל את ה"אני" שתופש את אותה התחלה, איננו
מכירים דבר דומה לזה כלל במציאות שלנו.

כן הוא לגבי המילה ברא- אף אחד לא ראה מימיו בריאה "יש מאין".
וכן הוא לגבי אלהים – אף אחד לא יודע במה מדובר, אלא אם כן קיבל
מדור לדור מרבתי או ממוריו מאיזו מסורת, מאיזו חברה, מאיזו תרבות,
מאיזה עם, במה מדובר. הדברים סתומים לגמרי. מי שמתקרב לספר הזה
ומתחיל לקרוא בלי מסורת, לא מבין שום דבר, זוהי צביעות לומר שמבינים.
לפי הדקדוק, יש סיבה לשאלת רש"י. כי כל פעם במקרא, המילה
"בראשית" סמוכה למילה אחרת. (אע"פ שיש בזה מחלוקת האם זה
באמת כל פעם). אולם כאן השאלה קיימת. "בראשית" מה? ואם נאמר,
בראשית הכל ברא את השמים ואת הארץ – קשה, מכיוון שאז לא היה
צריך להיות המשך, מכיוון שהכל כבר נמצא בשמים ובארץ, והכל למעשה
נברא בבת אחת. למעשה, במשמעות הלוגית של הקריאה עצמה, אי
אפשר להבין במה מדובר. זו הסיבה הכי רגילה שאנו מוצאים אצל מפרשי
רש"י, מכיוון שבד"כ "ראשית" זו סמיכות.

יש מפרשים שהכוונה היא, בראשית הזמן. אולם אנו רואים שהזמן לא נברא. יש כמה דברים שלא נבראו, שהטקסט לא מציין שנבראו. למשל, הזמן: ויהי ערב ויהי בוקר יום א', אולם לא נאמר שהזמן נברא. נמצא אם כן, שלא יכול להיות שהפירוש הוא "בראשית הזמן", שהרי הזמן לא נברא, וממילא לא יכול להיות ראשית לזמן.

יש סיבה יותר פשוטה לדחיית פירוש זה, כי אם כן, אין חידוש כלל, כי לא יכול להיות אחרת, שהבריאה הייתה לא לפני ראשית הזמן ולא אחרי. זוהי כוונת רש"י, אין שום משמעות למקרא הזה, והמטרה של הדרש היא לבאר את אותה משמעות.

אולם, רש"י אומר דברים לא מובנים – שה"ראשית" זו תורה, כי כתוב בפסוק, ה' קנני ראשית דרכו. בתרגום יב"ע מתרגם בראשית - בחכמתא. אולם הדבר טעון בירור, שכן כתוב ראשית, לא כתוב חכמה. רש"י מביא גם פסוק אחר – "ראשית" זה ישראל, שנא' קודש ישראל לה' ראשית תבואתו. אדגיש את חשיבות התושבע"פ. אנו קוראים את רש"י כך: אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שאמרו חז"ל, בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית שנא' קודש ישראל לה'. ורש"י מפרש שהכוונה היא, שעם כלי שנקרא ראשית הקב"ה ברא את העולם.

מה היא אותה ראשית? זהו דבר שכולו ראשית, שכל עצמותו זה להיות ראשית, "ראשית" מתמדת. בקבלה זה נקרא "אינסוף", כי הוא כולו "ראשית", כי העצם שלו זה להיות בבחינת ראשית. הדוגמא הראשונה שרש"י מביא, היא ישראל: ישנו כח מסתורי בזהות של עם ישראל: כח החידוש. העם הזה מחדש את עצמו דרך כל הדורות וכל התקופות. לכל עם בעולם יש תקופה של "לידה", ובתהליך ארוך הוא מגיע לשיא ההיסטוריה שלו, ואח"כ הוא נעלם מן העולם. זו הסיבה שאומות העולם נמשלים לשנת החמה. לשנה יש התחלה, רגע שיא וירידה. אולם ישראל, נמשל ללבנה. התחדשות הלבנה היא התחדשות מתמדת. זוהי מציאות שכולה ראשית, כולה חידוש. ולכן, מה שמציע רש"י לפי הדרש הוא, בשביל איזו ראשית נברא העולם.

ומכאן אנו באים לקראת הדוגמא השנייה של רש"י – בשביל התורה שנראת ראשית. ישנו מושג של חידוש תורה. כמו שבישראל יש חידוש של נשמת העם, כך גם בתורה, יש חידוש המתבטא בהבנת התורה לפי רוח היום, וזהו תפקידה של התושב"ע. חכמי ישראל לימדו כאן דבר חשוב. השינוי – אסור, כי השינוי מביא להיות אחר לגמרי, השנה היא שניה לשנה הראשונה, שונה ממנה ונבדלת לחלוטין. אולם החודש לעומתה הוא מתחדש, זהו אותו עצם שמתחדש, ועם כל זאת – נשאר אחד. החידוש – משאיר אותנו אחד, אולם השינוי – משנה אותי. ב"שינוי" – הזמן יותר חזק מהנפש, והנפש נעלמת. השינוי מעלים את כח הנפש. ב"חידוש" זה להיפך – זוהי הנפש שיותר חזקה מהזמן, וזה נקרא "נצח ישראל", ישנו מימד של נצחיות בישראל. מי שמשנה משהו בזהותו, נעלם מן העולם. לעומתו, מי שלא מקבל את החידוש, גם כן נעלם, מכיוון שהזמן מעלים אותו. ניתן לומר שזהו ההבדל שבין "שינוי" ל"אגודת ישראל", בין מי שמשנה את הזהות, למי שלא מסכים לחדש.

לא מדובר בהתחלת הזמן, אלא במטרה שלמענה נברא העולם. אם העולם נברא ראשית של תהליך, אז יש משמעות לתהליך עצמו, עד "שארית" (במובן של: סוף של תהליך, שממזג בתוכו את כל התהליך) שתגלה את מטרת הבריאה. בכל פעם ישנה הקבלה בין "שארית" ל"ראשית", אלו אותן האותיות. עם בריאת העולם מתחיל תהליך של היסטורית העולם, שמביאה ל"שארית" של ה"ראשית", ובאותה "שארית" מתגלה המטרה של בריאת העולם. ולכן אלו דברים שההגדרה שלהם היא חידוש מתמיד כדי להתקיים בעולם, עם מימד של נצחיות, וההשלמה של התהליך הזה, שאני רגיל להגדיר אותו כתהליך של הריון ולידה – "תולדות", מביא למושג של שארית. זהו סוף התהליך של העולם הזה, ותחילת תהליך של העוה"ב. זוהי משמעות הפסוקים, "והיה שארית יעקב", "והיה שארית ישראל".

מכל מקום, זוהי רק דוגמא לכך, שלא מבינים למה המעשה בראשית נכתב בתורה שבכתב. זה מה שאומר המקור שמביא רש"י, דהיינו, השאלה היא על הפרק הראשון של מעשה בראשית. הרמב"ן מרחיב את השאלה,

ואומר כי כל המקרא כולו לא מובן לפי דרך המקראות, וצריך לכך הסבר ע"פ התורה שבע"פ. מכל מקום, לפי דעת רש"י, אם היו איזה סיבות להעלות בכתב את התורה, עצם התורה זה להיות בעל פה.

ויש שאלה שצריך לשאול, מדוע יש תורה שבכתב. והלא התורה זה דיבור, מדוע צריך לכתוב מה שהיה בבחינת דיבור?

אנו כ"כ רגילים למושג של ספר תורה, עד שאנו חושבים שזה מובן מאליו. זהו חידוש שהתורה ביקשה שעם ישראל יכתוב אותה. היא הייתה צריכה להשאר בע"פ. וזאת, מכיוון שכל דבר שנמצא בכתב הוא מאבד את הכח שלו אם הוא מאבד את המשמעות שלו. למשל, אם אני כותב השנה ספר מסויים, בעתיד תהיה לו משמעות של אותה שפה ואותם מושגים שיש להם עכשיו. ומי שאין לו את אותה משמעות של המושגים שיש עכשיו, לא יוכל להבין במה מדובר.

נאמר בתורה, כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית – ברית התורה נכרתה על התורה שבע"פ, על התורה שבע"פ של הדברים. על פי הדברים האלה. ובמקום אחר נלמד כי יש הבדל (בתרבות במוזרנית יש לנו מספיק נתונים בכדי להבין את זה) בין דיבור למחשבה. כשכותבים את הדבור נותנים לו צורה של מחשבה. "דיבור" - זה מישהו שמדבר. מאחורי המחשבה - אין וודאות שמישהו חשב. המחשבה חשבה, והמחשבה זה לא מישהו. אני רגיל להסביר את העניין לפי ההגדרה שחכמי ישראל נתנו לזהות האדם:

יש שאלה בפילוסופיה הכללית איך להגדיר את האדם בתוך כלל הנמצאים. מה מאפיין את האדם לבדו? מהו הצד הסגולי של האדם? הפילוסופיה בד"כ בחרה במחשבה – האדם הוא בעל חי בעל מחשבה. אולם לפי מסורת ישראל – המייחד את האדם הוא היותו חי מדבר. כי מאחורי המושג של חי מדבר - יש מישהו שמדבר. יש את ה"נושא" של המחשבה, ה"נושא" של הדיבור. ה"סובייקט" בלעז. אבל דרך המחשבה עכשיו אנו מגלים שיש מחשבה בלתי פרסונאלית. למשל, המחשב, זה לא מישהו, אולם הוא חושב. נותנים לו נתונים והוא מסיק מסקנות. ולכן אין שום הוכחה שיש מישהו מאחורי המחשבה. ולכן, על פי התורה, הבורא

ברא עולמו בדיבור ולא במחשבה. יש משמעות חשובה מאד לעניין. כי דרך מישהו שמדבר יש חובה מוסרית, ויש אפשרות לבסס את החובה של המוסר. אם אין מישהו, אם יש רק תפקוד של החיים אפילו דרך הנפש, המצפון, והנשמה של הבעל חי, או אז לא קיימת בעיה מוסרית. החלוקה היא חשובה מאד, ולכן צריך לחזור לאותו כלל, שהתורה היא בעצמה תורה שבע"פ, ורק מסיבות "הסטוריות" - שלא תשכח מישראל, היא נכתבה בכתב. אם אכן היו סיבות היסטוריות לכתוב את התורה, השאלה היא למה כתבו את הפרק הראשון, מאחר שלא מבינים אותו. באופן כללי, ללא התורה שבע"פ לא מבינים שום דבר במקרא, אבל הדבר ניכר בעיקר במעשה בראשית. יש כלל בהלכה שאסור ללמד את מעשה בראשית ברבים, כמו גם הפרק הראשון בספר יחזקאל. אנו לא נעסוק בסתרי תורה אלא בפשט המקרא, בכדי להשיב לשאלות פשוטות. מה המטרה של הסיפור הזה, ומה התורה רצתה שנדע. מכל מקום, ניתן לומר כי מי שמאמין, מאמין ויודע שהוא מאמין. מי שמאמין שהוא יודע, זה סימן שהוא לא יודע במה הוא מאמין. מה התורה רצתה שנדע, בספרה לנו את הסיפור הזה, שמתחיל בראשית הבריאה יש מאין, ומסתיים ב"שבת העולם" – שבת הבורא.

נקרא את השורה הראשונה של רש"י, בה רש"י דן בשאלה, מדוע נכתב מעשה בראשית: "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם שהיא מצווה ראשונה שנצטוו בה ישראל". פירוש הדברים הוא: אם ההגדרה של התורה היא "ספר המצוות" – היה צריך להתחיל את התורה במצווה הראשונה שנצטוו ישראל. והמצווה הראשונה היתה ביציאת מצרים, כשקיבלו את לוח הזמנים. היה זה חידוש גדול בלוח הזמנים של עם ישראל. אנו צריכים לדעת כי עם ישראל היה קיים הרבה לפני מתן תורה. זה מה שהרבה דתיים שוכחים. עם ישראל היה קיים מזה זמן רב, עם תרבות משלו ושפה משלו, עוד קודם מתן תורה, ואנו צריכים לברר מדוע הקב"ה בחר דווקא באותו עם כדי לגלות את התורה, אותה תורה שעשתה רושם בכל העולם כולו, דרך הנצרות במערב, ודרך האסלאם במזרח.

"אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון" - למה דווקא אותנו? מה יש בזהות העברית, עד כי כל העולם כולו מסתובב סביב ירושלים? אנו חוזרים לחיות בתקופה הדומה לתקופת התנ"ך - במובן זה שהכל סובב סביב ירושלים, אנו חיים במהפכה גמורה. על מנת שנבין למה התורה ניתנה לעם ישראל, עלינו לברר, מי זה אברהם העברי, שממנו יצא עם ישראל, שהיה קיים עוד לפני מתן תורה.

מכל מקום, ספר התורה שהוא ספר המצוות, היה צריך להתחיל את הסיפור שלו ביציאת מצרים, כשמשה מסר לישראל את המצווה הראשונה, לשנות את לוח הזמנים. כשעם ישראל היה בבבל, לוח הזמנים התחיל מתשרי, וכשעמ"י יצא ממצרים חזר ראש השנה להיות בניסן. אבל, "החודש הזה לכם ראש חודשים" לישראל כעם - דבר זה התחיל מיציאת מצרים. עד אז, עמ"י היה בתרבות האנושית, והתרבות הדומיננטית אז הייתה בבל. עמ"י היה בתרבות האנושית כעובר במעי אמו. הזוהר אומר בלשון אחרת, כי "עובר" - הוא מלשון "עברי". בכל תרבות ותרבות, ישנו תהליך של "לידה" של עם ישראל, יציאה מעם אחר. יציאת מצרים - היא יציאה מהערכים של מצרים, עם כל הפרטים של ההולדה. זה ממש המצב. ולכן, הזהות העברית היא הייתה בעולם בתוך התרבות הבבלית. ולכן, גם שמות החדשים היו שמות של חדשים בתרבות הבבלית. וכשעם ישראל יצא כעם, כאומה, זה היה ממצריים ואילך. ולכן זה ראש השנה של ישראל.

על מנת להבין את אותו "ספר מצוות" - היה צריך להוסיף פתיחה קצרה - מי הם עם ישראל, מה עשו במצרים ומי הם משה ואהרן, שאותם מצווים "החדש הזה לכם" - וידבר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. היה צריך לזהות מי הוא אלהי העברים, מי זה משה, מי זה אהרן ומה הם עושים במצרים. כל זה אכן היה צריך לספר כהקדמה ופתיחה. להתחיל בפתיחה של התרבות האנושית, ולא במעשה בראשית, שאף אחד לא מבין אותו, ולא משיג תועלת מזה. רק מי שיודע יכול לדעת במה הוא מאמין, ואם איננו יודעים במה מדובר, איזה צורך יש לספר על כך? וזה

דיוקו של רש"י, "לא היה צריך", לכאורה, לא היה צורך להתחיל ממעשה בראשית, למה היה צריך להעלות אותו בכתב?

רש"י נימק את תשובתו בבעיה שאנו חיים אותה: מה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו. הפסוק הזה קשה להבנה, וההסבר של רש"י על הפסוק מאיר את הבנתנו לשאלה. רש"י מסביר ע"פ המדרש, שכח מעשיו – "מעשה בראשית" שהוא - הבורא, הגיד לעמו, גילה לעם ישראל בתורה, למסור להם את ארץ ישראל, שהייתה בתקופת יציאת מצרים הנחלה של הגויים. כדי לתת חיזוק לזכות של עמ"י שיוצא ממצרים לקבל את ארץ ישראל, היה צורך לספר את בריאת העולם. לכאורה, אין קשר בין השאלה לבין התשובה. השאלה היא רחבה ובסיסית, שעל התורה היה להתחיל מאדם הראשון ואילך בלבד, על מנת להבין מן ההיסטוריה של המין האנושי, מי הם אותו עם ישראל שמקבל את התורה. אולם התשובה שייכת לפרט אחד של אותה היסטוריה – כיבוש הארץ. מה הקשר בין השאלה לתשובה?

ההסבר של רש"י – שאם יאמרו אומות העולם, ליסטים אתם שכבשתם ארץ שבעה עממים". המדובר הוא, בשעה שישראל יוצא ממצרים ורוצה לקחת את ארץ ישראל, כי זו הארץ השייכת לו לפי ההיסטוריה הקודמת של תקופת האבות, וצריך לקחת את הארץ מיושביה. דברי רש"י דומים מאד לתקופתנו: אנחנו יוצאים מאירופה, ומגיעים לישראל, והיא נקראת "פלשתינה", והערבים יושבים בא"י, ולכל אומות העולם יש בעיה עם ישראל בא"י. ויש הרבה מפרשים של רש"י שאמרו שרש"י ממש מתנבא, כי מכל ההסברים שמובאים במדרש לאותה שאלה, רש"י בחר דווקא את ההסבר ששיך לנו, זו נבואה ממש.

כן הוא לגבי התשובה של ישראל שרש"י מביא: "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם" - (הליגה הערבית) היו 7 צבאות ערב, "וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו". אולם, אנו נתקלים בבעיה: הסבר זה יכול לשכנע רק מי שמאמין בבריאת העולם. אם כבר אתה מדבר למי שמאמין בספר הזה, והלא כתוב מפורש בספר הזה

שהארץ שייכת לעם ישראל. וכל הגויים שקוראים את התנ"ך - יודעים את זה, כולל הערבים, מכיוון שזה כתוב בקראן.

צריך להבין את הטענה של אומות העולם: טענתם היא על הכיבוש. זו בדיוק הטענה של "יש גבול לכיבוש". כולנו יודעים שארץ ישראל שייכת לעם ישראל. אבל הטענה היא, למה באתם לכבוש אותה. לפי תפיסת אומות העולם המאמינים בתנ"ך, הקב"ה נותן את הארץ במתנה, ועם ישראל צריך לקבל אותה במתנה. ה"חרדים" אומרים שהמשיח יתן לעם ישראל את הארץ, אולם למעשה זוהי הטענה של הגויים. כל זמן שהמשיח לא יתן לכם את הארץ כמתנה, אין לכם זכות בארץ.

שיעור שני

זה כאלפיים שנה היו לומדים את אותם מקורות בבתי המדרש, על מנת להאיר את עינינו כשהמציאות תדרוש מאיתנו התייחסות מחדש, נוכל להתמודד, אולם המצב המדובר מתחדש, עם ישראל שב לארצו, ואף אחד לא רואה מה כתוב.

בפס' כח בפרק הראשון של ספר בראשית, נאמר: "ויאמר להם אלהים, פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה". הקב"ה מצווה על האדם לקבל את הארץ, שהייתה שייכת לחיות השדה. צריך לכבוש את הארץ מחיות השדה. אולם, הסדר של הצו פה לא מובן. היה צריך לומר, כבשו את הארץ ומלאוה, שהרי כדי למלאות את הארץ צריך לכבוש אותה קודם! למעשה, הפסוק מדויק להפליא. אנו יודעים כי יהושע שכבש את הארץ, קודם מלא את הארץ ואח"כ כבש אותה. ובזה התורה מלמדת אותנו איך הקב"ה נותן את הארץ למי שהוא נותן. בתפיסה התיאולוגית של האומות, הם אינם מבינים מדוע צריך 'צה"ל', מדוע צה"ל צריך לכבוש את הארץ, אחרי תנועת המושבים שמלאה את הארץ. אולם אנו יודעים שהתכנית האלהית היא כך, כך כתוב בפירוש. מלאו את הארץ, ואח"כ כבשוה. התורה מספרת מה צריך להתרחש, וכך זה מתרחש עם כל הקשיים שיש. וזה היעד שלנו. לזה רמז רש"י כשהביא את הפסוק "כח מעשיו הגיד לעמו".

בפסוק "כח מעשיו הגיד לעמו" – מדובר על מעשה בראשית. המילה "כח" רומזת לפסוק כח במעשה בראשית. אם רוצים לדעת איך הקב"ה נותן את

הארץ למי שנותן אותה, צריך ללכת לפס' כח במעשה בראשית. ושם כתוב, וכבשוה, דהיינו על ידי כיבוש.

לפי ההסבר הזה של רש"י, ישראל צריך להסביר זאת לאומות העולם אלו מביניהם שמקבלים את המרות של התנ"ך, הנוצרים והמוסלמים, כי טענתם "ליסטים אתם שכבשתם", נופלת מכח מה שכתוב "וכבשוה". הבעייה שלנו, היא שאנחנו מסכימים שהארץ שייכת גם לישמעאל, ואח"כ מבקשים מהאומות רשות להתנחל, מאחר שאנחנו ניצולי שואה. אולם זוהי טענה שאין לה שום כח יהודי, והטענה האמיתית שעלינו לטעון זו הטענה הזו.

בכדי להבין את כוחו של רש"י, צריך להבין שזה באמת מה שאומרים לנו אומות העולם. כבשתם, לקחתם בכח ארץ ששייכת ליושביה. הם אכן מאמינים שזו ארץ ישראל, אולם טענתם היא על כך שכבשו אותה. אני זוכר שכשהייתי בבית ספר צרפתי באלג'יריה, כל פעם שיהודי היה מקבל מעמד בכיתה, היינו שומעים "היהודים לפלשתינה", וכשהגענו לפלשתינה, אמרו לנו: תצאו מכאן, זה לא שלכם.

כולם יודעים שהארץ שייכת לנו. אפילו "המערך" אומר שהוא יודע את זה. אבל הטענה היא נגד הכיבוש. מה שצריך להבין, כי זו הטענה של מאמינים במקרא, הם מאמינים שהמקרא אומר אמת. אותה ארץ שייכת לכם, אבל לא בכיבוש. אתם צריכים לקבל במתנת חינם, ב"חסד עליון", כפי שאומרים הנוצרים, מה שהקב"ה מנחיל לכם. בחסד שלו, לא שתכבשו אותה. גם לגבי הפניה לאומות העולם, יש לנו הדרכה, על פי מה שקרה ביציאת מצרים בתקופת יהושע: צריך להסביר ליושבי הארץ שיש להם כמה אפשרויות. או לקבל את החוק הישראלי, או להשלים עם ישראל שיוצא ממצריים כדי לחזור לארצו, ואם אינם מקבלים את התנאים, תפרוץ מלחמה. כך קרה בימי יהושע.

הצרה היא שאין לנו מספיק כח ואומץ בכדי לומר את הזכות שלנו, הזכות שאחרים כבר יודעים עליה. מכל מקום רש"י ועוד מפרשים מסבירים שיש צורך מציאותי שהטקסט הזה יהיה בכתב, בכדי שאומות העולם יוכלו לקרוא אותו. אבל הרמב"ן לא מסתפק בזה. הוא מביא פסוק אחר

מתהלים, כקושיא על רש"י: "לא עשה כן לכל גוי, ומשפטים כל ידעום הללויה". לגלות סתרי תורה של מעשה בראשית לבו"ד – אי אפשר, אלא הקב"ה אמר את מעשה בראשית לישראל, כדי שעם ישראל ידע מה להשיב לעצמו, כדי שישראל ידע שהארץ אכן שייכת לו. כמו שאמר בן גוריון, לא מעניין אותנו מה הגויים חושבים, אלא מה שישראל עושים. אותו ספק האם הארץ אכן שייכת לנו, כבר נמצא בחיי אברהם, שנסתפק האם הארץ שייכת ליצחק או לישמעאל. וכן הוא לגבי צאצאי אברהם. יש פה שאלה עמוקה וחזקה מאד. מדוע לאף אומה בעולם אין את אותן הסתייגויות על הזכויות שלה עצמה, כמו שחלק מעם ישראל לא מאמין שיש לו זכויות על הארץ? כמו כן, החלק החרדי באומה מעדיף לחזור לגלות ולא לכבוש את הארץ. התגובה של הרב עובדיה יוסף ושל הרב שך - היא אותה תגובה, שעדיף לחזור לגלות ולפתוח ישיבות ולוותר על הארץ, ולחכות לימות המשיח, מחמת פיקוח נפש, זה ממש לא יאומן איך זה נוגד את דעת מקורות התורה. צריך לשאול את עצמנו, מאיפה יוצא הפסק הזה. אנחנו לומדים שאברהם אמר, במה אדע כי אירשנה, וה' אומר לו, ידוע תדע כי גר יהיה זרעך. הגלות היא העונש של אותו ספק. נראה כי אצל אברהם עצמו אין חטא בזה, אבל אצל צאצאיו יש חטא. מה שאומר רש"י, רציני מאד, אולם זה רק פרט א' בבעייתנו - מהי מטרת המקרא שבגללה נכתב הסיפור הזה?

שאלה: אם אברהם לא היה אומר במה אדע כי אירשנה – לא היתה גלות? ברור. אברהם גילה כי בלב ובעצם שלו היה ספק. הקשר בין עם ישראל לאומות העולם, זה קשר שהיה צריך להיות, אולם לא היה מוכרח להיות בצורה גלותית. למשל, בתקופה הראשונה שהיו במצרים, היו בכבוד ובתפארת. עם ישראל והזהות היהודית, אלו מי שיצאו מהגלות, וגם אברהם, כשנתבשר על מתנת הארץ, היה אחרי יציאה מהגלות (ארם), שם התבטאה השייכות לאוניברסאליות של העולם, ומתוך כך עלה בדעתו שמא לא צריך ארץ ואומה מיוחדת, וזהו המקור שממנו נובע הספק של אברהם לגבי ירושת הארץ. אבל בלימוד בין ישראלים (שלא יצאו מגלות), זה לא מובן, מהו הספק בכלל "אולי אין לי זכות בארץ שלי?"

לכף זכות, אפשר להסביר את הנטיות של השמאל הישראלי מאותו שורש. הם לא רואים את זה בעצמם, כי זה בא ממידה מופרזת של חסד כלפי האוייב. אבל מ"מ יש בעיה שצריך לברר אותה. העניין הוא שעם ישראל "נולד" מהגלות כל פעם. כשהאבות יצאו מבבל - יצאו מגלות בבל. כשעם ישראל יצא עם משה ממצרים - יצא מגלות. כשחזר מבבל - חזר מגלות, כשחזרנו אנו - חזרנו מגלות. זו היסטוריה מורכבת. אותה אומה עברית שיש לה מימד יהודי ומימד עברי.

השאלה שלנו היא, למה אנחנו מוצאים אותה הקדמה של מעשה בראשית. לא להבין את התפקוד של הבריאה. זה שייך לסתרי תורה. למה לפי הפשט התורה גילתה בכתב את הסיפור הזה. רש"י מעיר אותנו לפרט אחד שהוא ממש נחוץ, שפעם אחת נוכל להסביר לאומות העולם שזה רצון הבורא. אני לא חושב שזה יצליח פעם. כי יש להם דרכי חשיבה על חסד הבורא שונים משל עם ישראל. עם ישראל סובר שצריך לזכות במה שהקב"ה נותן כבורא. אצלם אין מושג של זכות. צריך לקבל זאת כמתן חסד ולהודות על מתן חסד. גם באסלאם. ולכן המושג של כיבוש היצר - אין לו מקום בנצרות, וגם באסלאם, מכיוון שאין כח בחירה באסלאם. במובן המטאפיזי של העניין, צריך לכבוש את היצר כדי לזכות בנפש - שכבר ניתנה לנו במתנה על ידי בורא עולם. ובנצרות אין דבר כזה. הם זוכים בעולמם לא דרך כיבוש היצר, אלא דרך האמונה במתנת חסד דרך אותו מעשה שהציל את העולם כשבנו של הבורא נתן את חייו במטרה לכפר על עוונות בני ישראל. וזה מקביל גם במישור הלאומי. הארץ היא ארץ הקדש, וצריך לקבל אותה כארץ קדושה, וצריך ללחום כדי לזרוק את הלא מאמינים ולכנות כנסיות, אבל לא כובשים את הארץ במובן של המקורות שלנו.

זו ארץ העברים. ברור כי ארץ ישראל הייתה מוגדרת בתנך כארץ העברים. כשיוסף היה בכלא במצרים, כשהוא סיפר את חלומותיו לשרים המצריים שהיו בכלא איתו, הוא אומר (מ, טו) "כי גנוב גונבתי מארץ העברים". יוסף מדבר עם שר מצרי, והוא אומר "ארץ העברים", והמצרי מבין מהי ארץ העברים. אולם כמה עברים היו באותה תקופה בא"י? רק יעקב ובניו, וכולם

מבינים שזו ארץ העברים. פרעה מבין מהי ארץ העברים. נשאלת שאלה: אם זו ארץ העברים ששייכת לעם העברי, למה היה צריך להבטיח אותה כל כך לאבות, ולבחון אותם שיאמינו בזה? זה מגלה כבר אצל אברהם את הקושי של עם ישראל, להאמין בזכותם על הארץ. זו חידה.

לא רק אומות העולם טוענים שיש בעיה, אלא גם בעם ישראל יש קושיא. ואנחנו חיים את אותה קושיא. המהר"ל מסביר שאם הדור של יציאת מצרים היה נכנס לארץ ישראל, הקשר בין עם ישראל וארץ ישראל, לא היה מתנתק אף פעם. מכיוון שזה לא דור היוצאים מן הגלות שבא לארץ, יש ספק.

אנחנו יודעים מפי הקבלה, שכיוון שיש לנו ג' אבות, ולא ארבע, יהיו רק ג' גליות ולא ארבע. הקבלה מלמדת כי גלות מצרים היא כנגד חיי אברהם. גלות בבל כנגד חיי יצחק וגלות רומי – כנגד יעקב. בסוף ימי יעקב הוא נקרא ישראל, ולכן יצאנו ממצרים כבני אברהם, יצאנו מבבל כבני יצחק, ויצאנו מרומי כבני יעקב, וכולם נותנים לנו עכשיו את שם ישראל, אפילו הוותיקן. כפי שהסברתי, אי אפשר שיהיו שני עם ישראל. אלפיים שנה הנצרות רואה את עצמה כישראל האמיתי, ועכשיו הם מבינים שהיהודים הם הישראל האמיתי. עכשיו יש שאלה עמוקה: מי הם? אין שתי תשובות. הם רואים את עצמם כדיאספורה של עם ישראל. השאלה כעת איננה כלפינו, אלא כלפי הקהילות שבחו"ל, מכיוון שאין עתיד לקהילות היהודיות בחו"ל, אם הנצרות רואה עצמה כדיאספורה של עם ישראל. נישואי התערובת הם מכה בגולה.

החרדים אם לא יחזרו בתשובה, יהיו נגדנו, ויעלמו מן האופק, זו כבר דת אחרת. אנחנו נמצאים בתקופה שהכח הפוליטי לכאורה הוא בידם, מכיוון שהחילונים נתנו את הכח בידם, מתוך השנאה שיש להם לציונות הדתית, ולכן הם מעדיפים את החרדים מהציונות הדתית, אבל כל זה יעבוד, כי עם ישראל איננו קשור למפלגה זו או אחרת.

שיעור שלישי

אנו רוצים לברר את ההשקפה של המקרא על העולם שאנו חיים בו, מה טיבו של אותו עולם? האם זה "טבע" כמו שאומרים אנשי מדע, דהיינו,

עולם שמתפקד לפי חוקים קבועים, (ולפי ההנחות של המדע, זה אומר שאין השגחה שמשגיחה את העולם), ואיך להבין על פי זה, מה שאומרת התורה - שהעולם נברא? יש להבין את ההבדל בין סיפור המקרא מ"בראשית", לבין מה שאנחנו יודעים מהעולם דרך המדע. אי ההתאמה בין ה"בריאה" לפי המשמעות המקראית של המילה - שהבורא ממשיך להנהיג את העולם, לבין ה"טבע" - דהיינו עולם שמתפקד לפי חוקים קבועים, בלי בורא והשגחה.

שאלה: זה קשור אחד לשני - אם הוא ברא את העולם הוא ברא את הטבע?

תשובה: את מבינה את ה"טבע" במובן של "בריאה", וזו הטעות. במחשבה המדעית, טבע זה לא עולם שנברא על ידי בורא, אלא עולם שמתפקד לפי חוקים קבועים. צריך להבין את המתח שיש בין שני המושגים הללו. אם את חושבת שהמושג של הטבע - כמאמינה - הוא תוצאה של בריאה - הרי זה עניין של אמונה, אולם זה לא המושג "טבע" של אנשי המדע. במשמעות של אנשי המדע, הטבע זה העולם שאנו חיים בו. כשאנו מסתכלים על העולם שלנו, איננו מתארים לעצמנו בורא שמנהיג עולם, אלא עולם שמתפקד על פי חוקים קבועים. התורה אומרת שעולמנו נברא, ואנו יודעים זאת על ידי האמונה. הנושא שלנו, הוא איך להגיע מהמושג "בריאה" ל"טבע", והלא התורה יודעת שאנו חיים בטבע ולא ב"בריאה"? מדוע יש אנשים שלא מאמינים בבריאה - מכיוון שלא ראו את ההשגחה. אני אומר שאני יודע שהעולם נברא מפני שקיבלתי זאת מהתורה, לא מפני שראיתי זאת. יש סתירה בין מה שאומרת התורה, לבין המציאות כפי שאנחנו תופסים אותה.

למשל, מי שאומר שמלאך התגלה לו - או שהוא חולה נפש, או שהוא שייך לתקופה שמספר עליה התנ"ך. בתקופת הנבואה הייתה התגלות של מלאכים, אולם איננו חיים בעולם הנבואה, אלא בעולם שאין נבואה ואין התגלות. אני אומר זאת כרב. מי שאומר שמלאך נתגלה לו, אני חושב על כתובת של רופא.

הנושא הוא מאד רציני. מדוע יש מחלוקת בין בני האדם? יש בני אדם שמאמינים שהעולם הוא תוצאה של בריאה, ויש בני אדם שלא מקבלים את זה. אני רוצה להסביר את העיקרון הזה: מי שפעם שאל שאלה וקיבל את התשובה, זה לא אומר שמכיוון שהוא קיבל את התשובה, שהשאלה איננה שאלה, היא עדיין שאלה לכל מי שלא קיבל את התשובה. השאלה קיימת: מה טיבו ומה טבעו של העולם? האם זה טבע, או בריאה? התורה אומרת שזו "בריאה", אולם אנו רואים "טבע".

לנו יש סיבות להאמין. לכל אחד יש את הסיבות שלו. אולם צריך לגלות שיש סתירה בין מה שאומרת התורה, ובין מה שאיש המדע רואה בעולם. לפי המציאות – מי צודק, אריסטו או משה רבינו? מי שחושב שמשה רבינו צודק – איננו יכול לחשוב שאריסטו היה צריך להיות משה רבינו (דהיינו נביא), התפקוד של השכל של אריסטו, זה התפקוד הטבעי של השכל, ולפי אותו תפקוד – העולם הוא "טבע".

רק מפני שהתורה אומרת לנו אנו מאמינים בכך שיש בריאה. זה לא בא מהנחה היפותטית. אם אנו מבססים את מושגי האמונה על הנחות שכליות – אין שום בסיס רציני לכך שהייתה בריאה, מכיוון שאפילו הנחה אינטלקטואלית יפה – סוף סוף היא תישאר רק הנחה, אולם ההוכחה לכך שהבריאה היא בריאה, צריכה להיות הוכחה מוחלטת, לא הנחה תיאורטית.

כך הרמב"ם מסביר זאת במורה הנבוכים. אלמלא התורה הייתה מגלה לנו על הבריאה, היינו יכולים לקבל את שתי התיאוריות – זו של ה"טבע" וזו של ה"בריאה". זה תלוי באופי של האדם. אין דרך להכרעה אינטלקטואלית, שכלית בדבר. זה כוחו של הרמב"ם לגלות זאת. ולכן אנו צריכים להבין מדוע התורה רצתה לגלות לנו שהעולם נברא, אע"פ שהיא יודעת שאיננו רואים זאת.

צריך לדעת שהוא הדין לגבי כל המושגים של המקרא. אותם מושגים מהווים גילוי, ואלמלא היו כתובים, לא היינו יודעים על מהותם. המסורת היהודית היא עתיקה מאד, וההתרגלות במשך כל כך הרבה זמן לאותם מושגים, מראה לנו כאילו זה רציונאלי. אולם למען האמת זה לא רציונאלי.

יש לנו תחושה של וודאות מכיוון שיש לנו סיבות לדעת שזה אמת, אולם סוף סוף מדובר באמונה. נהיה קצת רציניים: כמה אנשים יש בעולם? כמה מיליארדים. כמה יהודים יש? קומץ. וכמה יהודים מאמינים? עוד פחות. כמה יהודים מאמינים שיודעים במה הם מאמינים? עוד פחות. וכל השאר משוגעים? אז צריך להיות רציני קצת. אם החלוקה בין היהודי שיודע את האמת ושאר הגויים, היא דרך השכל, אז זה גזענות, לומר שהשכל שלנו מיוחד.

זו תפיסה של הנשמה דרך השכל. ההבדל הוא במישור של הנשמה, לא במישור של השכל. אדם יכול להיות פיזיקאי פרס נובל, בין גוי ובין יהודי, וכן רופא. כל מה ששייך למציאות החומרית. בתפקוד של השכל, אין הבדל. ההבדל הוא דרך האופי של הנשמה, לא של השכל. ההבדל בין יהודי וגוי, זה לא עניין של גוף ושכל, אלא של נפש.

שאלה: אז גוי לא יכול להיות נביא?

תשובה: עכשיו לא. מאז יציאת מצרים הנבואה נעדרה מהגויים. היהודי היה יכול להיות נביא. הגוי היה יכול להגיע לנבואה ששייכת להיסטוריה של האומה שלו, של התרבות שלו. המושג נביא איננו פשוט. הנבואה נסתיימה, ואין לנו ניסיון מה זה נבואה. אנחנו לומדים דרך החכמה מה שאמרו הנביאים. אבל אין לנו ניסיון מאז תחילת בית שני, מהי בדיוק נבואה. מה זה "הנה דבר ה' אלי", אם זה פיוט או אמת. נבואה זו לא מחשבה עמוקה פילוסופית. מכל מקום, במושג "נביא", יש נביא אמת ונביא שקר. גם נביא שקר הוא באמת נביא, אבל נביא שקר, זה לא הופך את מה שהוא אומר לאמת. יש לו את הכח של הנבואה אבל הוא יכול להיות שקרן, לרוב היה זה במודע, כמו משיחי שקר גם כן.

מה שצריך להתחיל לדון, הוא מה מבלבל את המושגים שבאים לנו דרך תפקוד השכל לבין תפקוד האמונה. דרך השכל אין לנו בריאה. אנחנו יכולים ללמוד שנים לגבי המושגים של החשיבה היהודית, ולגלות שאינם נמצאים בנפש השכלית הטבעית. ניתן להביא כדוגמא למשל, את התשובה: יש הבדל עצום בין עמ"י לכל שאר התרבויות בנושא הזה. בדרכי החשיבה של הגויים, אין אפשרות לחזור בתשובה. לחשוב על החזרה

בתשובה. אני רוצה לקרוא לכם פירוש אחד על העניין כדי לגלות את זה. אנחנו כל כך רגילים לאותם המושגים, עד שזה נהפך למובן מאליו. אולם זהו חידוש של התורה. המושג של תשובה לא נמצא בשכל האנושי. מי שהשכל שלו מתפקד לפי חוקות הטבע, לא יכול להבין מושג שכזה. המדרש שמספר שכשהקב"ה הציע את התורה לכל האומות, כל האומות לא רצו לקבל את התורה, פרט לעם ישראל. כל אומה ואומה שואלת שאלה אחת. למשל, לפי אותו מדרש, ישמעאל שואל מה כתוב בתורה, וה' עונה: "לא תגנוב". ישמעאל משיב: אני לא יכול לקבל את התורה, כי הזהות שלי איננה בנויה לכך, כי ברכתו היא ידו בכל ויד כל בו. יש בזהות שלו נטייה שמונעת מצווה אחת. ומכיוון שדרך מצווה אחת הוא יכול להיכשל, הוא לא יכול לקבל את התורה, דהיינו למסור את הגורל שלו במציאות לסכנה כזו של חטא. עשו שואל מה כתוב בתורה, וה' עונה: "לא תרצח". ועשיו עונה שאם כן, איננו יכול, כי בזהות שלו כתוב: על חרבך תחיה. זה לא אומר שהוא לא רוצה תורה, אלא אותה תורה שיש בה עניין שמתנגד לזהות שלו, הוא לא יכול לקבל.

אולם יש שאלה: אמנם יש יצר הרע של רצח אצל עשיו, גניבה אצל ישמעאל, אולם אפשר לחזור בתשובה!

נקרא את הפסוק של התגובה של חטא העגל: (שמות לב): "ויקהל העם על אהרן" – זה רמז לערב רב. יש עם, עם בני ישראל, ישראל. יש כמה מדרגות בעדה של בני ישראל. כי בנשמה של כל יחיד יש כמה מדרגות, נפש רוח נשמה חיה יחידה, וכמו כן בכל העם יש כמה מדרגות. וירא העם - זה הערב רב. בכל תקופה של סוף גלות בא הערב רב. הערב רב של תקופתנו, לפי הזוהר זה יכול להיות גדולי ההלכה. גם הם יודעים את זה. הם תופסים את התורה בחשיבה של גויים, בבחינת דת פגאנית.

וישכימו ממחרת וידבר ה' אל משה לך רד כי שחת עמך – אומר רש"י: העם לא נאמר, אלא עמך שלך משה, וזה הערב רב, שאתה העלית מארץ מצרים. כל פעם שהמקרא מדבר על ישראל, זה לשון "יציאה" ממצריים. וכן כשמשה מתפלל על ישראל: ויחל משה את פני ה' אלהיו, למה ה' יחרה אפך בעמך, אשר הוצאת מארץ מצרים. עם ישראל לא יכול לצאת

מהגלות בלי הערב רב. אחת הסיבות של הגלות, היא להעלות את הערב רב שיש לו שייכות לקודש, אבל הוא נמצא בתוך הקליפות של הטומאה של חו"ל מאז הבריאה, וצריך להוציא אותו מהגלות. אם הערב רב נכשל, ישראל צריך לחזור לגלות. לכן כשהערב רב נכשל, משה מתפלל על ישראל ולא על הערב רב.

צריך להבין כי אנחנו מדברים על הכרה של ה' אחד - שברא את כל המין האנושי, ולכן המשמעות של ההיסטוריה של עם ישראל קשורה לאומות העולם. כשאנחנו מתחילים לחשוב על ענייני התורה, הכל קשור. מה הקשר בין עם ישראל לתרבויות של אומות העולם, זה נושא לגופו. ההיסטוריה שלנו מתחילה עם אברהם אבינו ביציאה מגלות בבל. ביציאת מצרים מתחילה ההיסטוריה שלנו כעם. ההיסטוריה של מדינת ישראל מתחילה כיציאה מגלות. יש שאלה: מה עושה עם ישראל בגלות מאז ומתמיד, ואיך להבין מתי צריך להיות בחוץ, ומתי צריך לצאת מהחוץ.

ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה והנה עם קשה ערף הוא – לפי הפשט, מדובר בערב רב. קשה עורף, פירושו, שאין לו אפשרות לחזור בתשובה. כשהקב"ה קיבל את תפילתו של משה וסלח לערב רב, הערב רב נכנס בישראל, ולכן אותה מיזה של קשיות עורף נכנסה בישראל. "אתה עם קשה עורף" הוא נחמה לישראל, מכיוון שהמשמעות של אותו ביטוי – הוא שאיננו מסוגל לחזור בתשובה. הקב"ה אומר למשה, ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם, ואעשה אותך לגוי גדול. אולם יש שאלה: האם אי אפשר לחזור בתשובה?

עם קשה עורף - מפרש רש"י: מחזירין קושי ערפם לנגד מוכיחיהם, וממאנים לשמוע. והספורנו מוסיף, שלכן אין שום תקווה שיחזרו בתשובה. זה עניין של תפקוד השכל שלהם. אנו מתחילים להסביר למה בשכל האנושי אין מקום למושג "תשובה", ולכן כל אומות העולם ממאנים לקבל את התורה. רק ישראל שיש בכחו את הכח של היפוך הניגודים, יש לו את הכח לחזור בתשובה. ופה יש דוגמא כבר לגלות כי החשיבה הטבעית היא שונה לגמרי מהחשיבה לפי דרכי התורה והאמונה. יש לי הרבה ידידים גויים פילוסופים. אי אפשר לומר שהשכל שלהם לא מתפקד יפה. להיפך,

השכל שלהם מתפקד כמו שצריך – אלמלא הייתה נבואה. מי שאין לו סיבות להאמין במה שאומר המקרא, חושב כמו הגויים והפילוסופים. לפי השכל הטבעי - אריסטו צודק. משה רבינו מחדש מושגים שלא נמצאים בשכל האנושי. למשל, "בראשית". ראשית איננה התחלה. התחלה זה התחלה של משהו. ראשית זה ראשית של הכל, כולל הזמן. במשמעות של הפסוק בראשית ברא אלהים – אם אנו מבינים "ראשית" כהתחלה – הרי שהמילה מיותרת, כי הבריאה לא יכולה להיות לפני הראשית ולא אחרי הראשית. הבריאה זו הראשית, ולכן המילה בראשית היא מיותרת. יש סיבה מוסרית – השכל הטבעי לא יכול לקבל מושג כזה. היה חטא – ואפשר למחול על החטא. והלא מי שחטא צריך לשלם על החטא שעשה. יש אי – צדק מוסרי במושג של התשובה. זה משוא פנים. מי ששכלו מתפקד באופן טבעי, איננו יכול לתפוס את המשמעות המוסרית של התשובה. ואכן יש הרבה שיטות בפילוסופיה שלא מקבלות את זה. הנביא יונה לא רוצה ללכת לנינוה כדי להביא את הבשורה של האפשרות של הכפרה. מכיוון שבשבילו זה אי צדק. הוא אומר לה'. אני יודע שאתה רחום וחנון, אולם אסור להיות חנון ורחום לחוטאים האלה. ושמו מוכיח: יונה בן אמיתי – לפי האמת – אסור להיות יונה. זו הסיבה הראשונה. הסיבה הראשונה – שמבחינה מוסרית השכל הטבעי לא תופש את המושג של התשובה. יש סיבה שנייה יותר חמורה – הסיבה השכלית. המושג של תשובה בעברית זה לשוב בזמן לאותו עת שהיה הקלקול המוסרי בכדי לחזור לדרך הישר. זהיינו, הייתי בדרך הישר, ונטיתי מהדרך, ובתשובה אני חוזר לאותה נקודה בכדי לתקן ולהמשיך מאותה נקודה. אולם בשכל האנושי אין מושג של הפיכת הזמן. ולכן אין מקום בחשיבה האנושית למושג של תשובה. אח"כ התרגלנו לזה. גם הנוצרים חושבים שאפשר לחשוב בתשובה, מכיוון שקיבלו זאת מהתנ"ך, רק בעברית יש כלל של "וא"ו" ההיפוך – העבר יכול להיות עתיד. אין שום שפה בעולם שיש בה כלל כזה. זהו חוק דקדוקי, ומעבר לכך, זוהי דרך חשיבה ששייכת לנפש העברית,

שאפשר לתפוס את המושג של התשובה – לפחות בזמן המוסרי אפשר לחזור אחורה, ולשוב לדרך הישרה.

אין שום חידה. מכיוון שהם גויים – אין מקום לצפות לתשובה, ולכן זה אבוד. צריך את התמשכות ההיסטוריה בכדי לגייר את החלק הזה של עם ישראל שנכנס לעם ישראל ביציאת מצרים. וזה כוונת המדרש – שחטא העגל נתלה לכל החטאים עד אחרית הימים – כי אם העונש היה צריך להיות מייד – זה היה הסוף של עם ישראל.

לפי דעתי הדוגמא של התשובה זו דוגמא פשוטה לכך שהמושגים של המקרא אינם שייכים לשכל האנושי. צריך להבין את הגורל של השכל החילוני. הוא מתפקד כמו השכל הטבעי. השכל של המאמין, מתפקד דרך מושגים שקיבל מהנבואה, שאינם שייכים לשכל הטבעי. מי שהתרגל כל כך לוודאות של המושגים של האמונה – לא צריך להתמודד עם השאלות של השכל הטבעי.

המקרא מתחיל לדבר על בריאה, ואנחנו מגלים שאנחנו לא נמצאים בבריאה, אלא בטבע, וזה דבר אחר לחלוטין.

שאלה: האם זו טעות שמשה קיבל את הערב רב?

תשובה: זה מוכרח. כשה' אמר לאברהם אבינו, כשחזר מגלות בבל, שיהיה לו זרע משרה, לא היה לאברהם ספק על היכולת של ה' לקיים את ההבטחה. ועלינו לזכור כמה זמן לקח עד שאותה הבטחה התקיימה. וכל פעם ה' חוזר ומבטיח לאברהם - ואברהם מחכה, ואין לו ספק על היכולת של ה' לתת לו בן. הפסוק אומר "היפלא מה' דבר". הוא מאמין ויודע את זה. [אולם לפי הסוד זה יותר עמוק. האם צריך ה' לעשות דבר נפלא כדי לקיים את הבטחתו? והלא הוא יכול לקיים זאת דרך הטבע. דבר "נפלא" – נס – זה קורה דרך חוקות הטבע, למשל: מדינת ישראל.]

כשה' אמר לאברהם שיהיה לו זרע, אברהם הכיר את עצמו כסוף היסטוריה של תקופה שהגיעה לשואה – שואת בבל באור כשדים – תאי הגזים של נמרוד. משפחת אברם היא מניצולי השואה דאז – הוא רואה את עצמו ללא עתיד – אברם ללא זרע. הוא צריך לחזור לזהות העברית שלו

מהזהות הארמית של הגלות שלו, בכדי להיות מסוגל להוליד. אולם אברהם מסופק בזכות שלו לאותה הבטחה של ה'. לפי דעתי, זה ההסבר לכך שכל כך הרבה יהודים מחכים לביאת המשיח, מאמינים שמקומם בארץ ישראל, ונשארים בגולה. הם רואים מה שמתרחש - אלפיים שנה לא יכולנו לחזור - ועכשיו הם יכולים לחזור. לדעתי, הם אינם מאמינים בזכותם, אולי אין להם מספיק זכות, בכדי לזכות לחיות בירושלים. שיגעון. כי זה לא תלוי בזכות. אתם מבינים איך זה מתחיל. המדרש אומר זאת באופן ברור. המדרש אומר שלאברהם אין ספק על יכולת ה' לתת לו זרע, אלא יש לו ספק אם הוא זכאי לכך. אברם יכול להוליד עם כל אומות העולם - למשל - הגר המצרית. עם הזהות שלו - שרה העבריייה - הוא לא יכול להוליד. הוא לא היה עקר. אלא שאין לו וולד משרה. מהגר - הוא יכול להוליד. והגר זו בתו של פרעה דאז, דהיינו התרבות המצרית דאז, דרכה הוא יכול להוליד. אבל דרך התרבות העברית שיצאה מהגלות - יש עיכובים .

אברהם אומר לה' - "במה אדע כי אירשנה". היינו, גם אם לו עצמו יש מספיק זכות - מכיוון שה' מבשר לו - אולי בזרע שלו לא יהיה מספיק זכות בכדי לרשת את הארץ. ה' משיב לו: "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנוכי, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". מהו אותו רכוש? הפעם הראשונה שרכוש מופיע, היא כשאברהם היה בסדום, ומלך סדום אומר: "תן לי הנפש והרכוש קח לך". הזוהר מסביר שיש ניצוצות של קודש בכל העולם, ואברהם ירד להיכן שהרכוש היה נמצא, והוא צריך לדעת שהעם שלו צריך ללכת להיכן שנפל אותו רכוש בכדי להוציא אותו מהגלות - זה הערב רב. הקבלה מסבירה את זה כבר בבריאת העולם - העניין של שבירת הכלים. לפי המדרש, כשעם ישראל התקיים - הרבה מימדים של אותה נשמה של עם ישראל נשארו בחוץ, וצריך להחזיר אותם .

לדוגמא, במשפחה של אברהם שיצאה מאור כשדים, היה לוט בן אחיו, והרן אביו של לוט, שנזרק באור כשדים בכבשן, אולם לוט יצא עם אברהם והוא בן אחיו - דהיינו שיש לו אותה זהות של העם העברי בכבל - הזהות

הארמית. לוט התחיל ללכת בדרך אברהם, ואח"כ עזב אותו ובחר בדרך אחרת לגמרי, וייסד שתי אומות שמתחרות עם ישראל – עמון ומואב. אולם בזהות של לוט יש אותה זהות שורשית של אברהם, ולכן יש בה חלק מהנשמה של אברהם, שהיא חלק מהקדושה של עם ישראל. וצריך לחכות עד שרות שבאה ממואב תחזיר את הקדושה שהייתה טמונה בלוט. הערב רב זה בבחינת כל העולם כולו. ורות היא מיוחדת. כי בשרשה הייתה הכי קרובה לאברהם. אולם כל שאר הגרים שבאו דרך הערב רב, הם משרש של אדם הראשון. זה החלק הקדוש של אדם הראשון שנפל מחוץ לנשמה של ישראל שצריך לחזור, ואחת מהאסטרטגיות של ההשגחה, היא הגלות. אנו נמצאים בתקופה שיש הרבה גרים. אינני אומר שהגרים הם הערב רב.

מה שנכנס ביציאת מצרים עם הערב רב, נכנס בעם ישראל, ואני מתכוון לתפיסה הפגאנית של התורה. הזוהר אומר זאת, שיש סכנה בגדולי ההלכה להיות מאותו סוג של הערב רב שהיה בזמן משה. זו בעייה חמורה מאד. ישנה משמעות משיחית לעניין של הערב רב, כפי שגר שמתגייר נקרא על שם אברהם – זו משמעות משיחית. זו דוגמא למושגים שאין להם מקום בשכל האנושי.

שאלה: מה מביא את האדם לשנות את המחשבה הטבעית?
תשובה: גילוי שכינה. הקול של הנבואה בא מחוץ לנפש. אנו לא חיים בתקופה של נבואה. יש לי הרבה תלמידים שבאים לומר לי: אני לא מאמין. מה הם רוצים לומר? שהם לא נביאים? אני יודע, גם אני לא נביא. הם רוצים לומר שה' לא התגלה להם. והלא אני יודע זאת. מה שקרה לאברהם אבינו - הוא היה עברי, ולכן כשהבורא עולם מדבר, יש סיבות לכך שהעברי שומע קודם כל, ואח"כ הוא יכול להסביר זאת לאחרים. וכשה' מדבר הוא מדבר בעברית, וכל העולם יודע את זה. הם מאמינים בדיבור שה' נתן בעברית לעם העברי. יש לי לא מעט וויכוחים עם כמרים בעולם הגדול. אתם אומרים שאתם מאמינים שהאל עשה את עצמו אדם בכדי להציל את העולם. אולם אתם לא מאמינים בזה. אתם מאמינים שהאל עשה את עצמו יהודי בכדי להציל את העולם! והם מאמינים בזה. אתם לא

יכולים לתאר לעצמכם עד כמה הם מאמינים בזה, שהיה צריך שבורא העולם היה צריך להתגשם כיהודי בכדי להציל את העולם. מה משמעות העניין? יש משהו מיוחד בזהות העברית.

ישנם ביטויים מקראיים שאין להם אח ורע בשפות אחרות – למשל: בריאה. אני רוצה להתייחס להבדל המשמעות בין "בריאה" ל"עשייה". לגבי המבול נאמר (בראשית ו, ז): "ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים, כי נחמתי כי עשיתים". אמחה – זה ביטוי מיוחד. זה לא "לכלות", אלא למחות את הצורה שהזהות האנושית הייתה בה באותה תקופה, באותה תרבות. זה רק מה שמתגלה – אופי אפשרי של האנושות. אותה תרבות של עשרה דורות הראשונים של היסטוריית האדם. אמחה את האדם אשר בראתי. לא לכלות את עצם זהות האדם – אלא את הצורה שלבש – שנכשלה. את אותה צורה צריך למחות, ועצם הזהות של האדם צריך להישאר – דרך נח, מכיוון שהוא היה היותר קרוב למחשבת הבורא. כשה' ברא – הוא ברא את הדגם המושלם של מה שהוא רוצה. אח"כ עלינו להגשים את אותה מחשבה. ולכן יש הבדל בין "בראתי" ל"עשיתי". נחמתי לא על שבראתי אותם – אלא על מה שנעשה מהם. זו התוצאה של ההיסטוריה שצריך למחות, לא את עצם האדם. עצם האדם בשורשו – הוא טוב גמור, "וירא כי טוב". מה שקרה מזה בעולם העשייה – הפך להיות רע. ניתן לסכם את המדריגות של היקום לפי הפילוספיא: צורה וחומר. לפי הקבלה יש: אצילות בריאה יצירה עשייה. הפילוסופים מכירים רק ביצירה ועשייה. אמחה את הצורה שבראתי – דהיינו העשייה, לא הבריאה. העולם בבחינת העשייה – הוא רק דומה למחשבת הבורא. והסוד, הוא הביטוי "ויהי כן". ביום הראשון זה מה שה' רצה שיברא שנברא – יהי אור – ויהי אור. בכל שאר הימים כתוב "ויהי כן" – מה שדומה לפרוייקט של הבורא. ולכן יש אי – התאמה בין עולם המחשבה של הבורא – שהוא העולם הבא, ובין עולם העשייה – שהוא העולם הזה. אנחנו צריכים ללמוד למה זה צריך להיות ככה. למה היה צריך להקטין אותו דרך ה"צמצום" מהבריאה לעשייה,

ואח"כ ה' אומר לעשייה לעלות עד לבריאה. התשובה פשוטה מאד. צריך לזכות בעצמנו למה שעלה במחשבת הבורא. ה' רצה לברוא אותי וברא אותי, אולם אני קיים באמת רק כשאכן מגיע לי בזכות להיברא. וזה מתברר למפרע. הכל צפוי בשעת הלידה. ומשעת הלידה והלאה אנו צריכים לזכות בזה. מי שזכה – זה נשמר לו לעולם הבא, ומי שלא זכה – צריך לחזור בגלגול לתקן את זה.

זה מורה על אופטימיות הסיפור המקראי – כל מה שנברא מוכרח להצליח, אולם זה עלול לקחת הרבה זמן. כשמגיעים לזמן הקצוב – יש מאזן, מי שזכה – זכה, ומי שלא זכה – חוזר חלילה. זה מסביר את הביטוי "חוזר חלילה". מדוע אנו מוסיפים "חלילה"? כי החזרה (לעולם - בגלגול) היא במקרה של חוסר זכות – "חלילה".

עולם המציאות החמרי – עולם העשייה – רק דומה לעולם האמת – לעולם הבא, ויש לנו מספיק כח בנפש בכדי לנחש מהו ה"עולם האמיתי" של העולם שלנו. יש לנו ניחוש שזה קיים – העולם שלנו בתיקונו. זה במדרגה של בריאה, ובמציאות – זה עולם הבריאה של העשייה. הניסיון הפדגוגי נותן לנו לומר זאת: יש הרבה שאומרים שהתורה מדברת על עולם שלם, ואנו יודעים שהעולם איננו שלם, ולכן התורה לא שייכת לעולם. אולם התורה לא אומרת שהמציאות היא כפי רצון הבורא – התורה אמרה "ויהי כן". יש קלקול הכרחי בעולם המציאותי ביחס לפרוייקט המחשבתי השייך לעולם. יש לזה הרבה דוגמאות בפרק הראשון של בראשית.

אני רוצה לנסות להסביר את הייחוד של האדם ביחס לכל שאר בעלי החיים. על פי השכל הטבעי אין סיבה לחשוב שיש גורל שונה לאדם ולשאר בעלי החיים. בפס' כד נאמר: "ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה" – אתם רואים את הצו שהבורא נותן לעולם ביום השישי - שהעולם יוציא מעצמו את בעלי החיים והאדם. כי היום השישי הוא היום המשותף לבעלי החיים והאדם. זה מתחיל כמו שאומרים בד"כ אנשי המדע – שהנפש של החיה יצאה מהעולם – מהטבע. אח"כ נגיע לאדם. קודם כל זה מתחיל כך: "בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה, ויהי כן" – מה ההבדל בין הפרוייקט בתכנון לעשייה של הפרוייקט? העשייה נותנת לעשות רק מה

שהעולם יכול להוציא ממנו. "ויעש אלהים את חית הארץ למינה ואת הבהמה למינה ואת כל רמש האדמה למינהו" – אולם חסרה ה"נפש חיה". בפס' כד יש פרוייקט שכולל את הבע"ח ואת הנפש חיה. אולם נעשו רק הבע"ח ולא הנפש חיה. העולם לא היה יכול להוציא נפש חיה מעצמו. בעקבות כך נאמר: ויאמר אלהים נעשה אדם. משמעות הדבר היא, שמכיוון שאין ביכולת הארץ להוציא את הנפש חיה, הבורא עושה אותה בצורה אחרת מכל בעלי החיים. אפשר להבין את היצירה של כל בעלי החיים כמו שאומרים בעלי המדע – "זה יצא מן הארץ" – אולם זה מגיע עד החיה הכי מפותחת – זה דומה לאדם, אולם זה לא מגיע למדרגת האדם.

"ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו" - יש בריאה חדשה, הגוף של האדם הוא במדרגה שהגוף של בעלי חיים לא היה יכול להגיע מעצמו. בביווגיה לומדים כי העובר אצל האדם קודם כל דומה לעובר של שאר בעלי החיים ומתעלה עד למדרגת האדם. לפי החשיבה החילונית - האדם הוא בהמה יותר מפותחת. לפי התורה – הבהמה היא בעל חיים שלא היה יכול להגיע למדרגת האדם. ולכן, התורה מספרת לנו על תהליך שמתחיל מחדש – מעפר האדמה – עד המדרגה של האדם, דרך פעולה מיוחדת של הבורא – ההנשמה של הנשמה. וכשהאדם נברא – הכל נגמר. זו התשובה שלי. אני קורא את הפסוקים של שבת הבורא. בסוף יום השישי כתוב "ויהי ערב ויהי בוקר יום השישי". ביום השביעי לא כתוב "ויהי ערב ויהי בוקר". יש קודם כל שלב ראשון של ששת ימי המעשה שה' יצר ותיקן את העולם, עד שהאדם נכנס בעולם – ואז מתחילה שבת הבורא – היום השביעי שעוד לא נגמר. לא כתוב "ויהי ערב ויהי בוקר". בפרקי דר"א כתוב שזה אכן יהיה כתוב באחרית הימים - כשההיסטוריה של האדם שמתחילה בערב שבת תגיע לסוף יום השביעי - להצלחה של הפרוייקט של יום השביעי – יהיה כתוב "ויהי ערב ויהי בוקר יום השביעי", ואז נכנס ליום השמיני. עד סוף יום השישי – אנו בעולם הבריאה. מערב שבת עד יום השביעי – אנו בעולם הטבע. כשנכנס האדם בבריאה – הבריאה הפכה להיות טבע. בששת ימי המעשה – הכל משתנה לפי היצירה של היוצר. מיד כשהאדם נכנס בעולם – ה' שבת מכל מלאכתו. הוא הפך את העולם

מבריאה לטבע. והסיבה לכך פשוטה מאד: על מנת שלבחירה של האדם יהיה מקום – צריך שהעולם יהפוך לטבע, שיהיה מסודר לפי חוקים דטרמיניסטיים, על מנת שהבחירה תוכל לתפקד. וזה הסיפור שלנו. מתחילים מששת ימי המעשה – וכשהעולם נברא כבית לאדם – ההיסטוריה של האדם יכולה להתחיל, ובשביל כך הבריאה הופכת לטבע. צריך לזכור מושג אחד – יש הסתלקות של הבורא כבורא, ונשאר מאותה הסתלקות (שנקראת שבת הבורא) – רק חוקות הטבע. ולא היינו יודעים, היינו שוכחים לגמרי ולא היה אפשר לזהות זאת שהעולם היה נברא – מכיוון שהבורא מסתתר דרך המסווה של הטבע – על מנת שההיסטוריה של האדם תתחיל, אלא אם כן השאיר בעולם איזה "רשימו" של השפע שלו – הברכה. זוהי ההוכחה שיש בורא שהמקרא משאיר לנו. בפרק ב כתוב: "ויברך אלהים את יום השביעי". מה זה לברך יום? הבורא שם (לפני שהסתלק מהעולם כ"בורא"), בעולמו את ה"ברכה", שאם לא כן, העולם היה הופך להיות גהינם. ברכה זה הרושם שנשאר מהאור. כשהאור הסתלק – נשאר רושם מהאור. כשה' מסתתר מאחורי הטבע – נשאר הברכה. זה לא מושג שכלי פשוט. ה' ברך את העולם של יום השביעי, ורק אח"כ קדש אותו – הוא רואה את העולם כקדוש בשבילו, כהקדש, הוא אוסר על עצמו לנגוע בעולם – על מנת לתת לאדם חירות. אולם אם לא הייתה ברכה – הקדושה הייתה קללה. הסדר חשוב מאד. ויברך ואח"כ ויקדש, כי בו שבת.

רש"י אומר: ברכו במן, שכל ימי השבוע ירד להם עומר לגלולת, ובשישי לחם משנה, וקידשו במן – שלא ירד להם כלל בשבת, והמקרא נכתב על שם העתיד. ביום השישי יש תוספת של המציאות. זו הברכה. כשיש יותר ממה שצריך להתקיים. בעולם שלנו – אין רק את "עולם הטבע". יש ברכה, מה שנותן טעם לעולם. וחכמי המדרש נותנים דוגמא: "טעמו וראו כי טוב ה' ". הם לוקחים דוגמא של האוכל. הטעם של הלחם זו הברכה של הלחם. לחם בלי טעם זה חיים בלי טעם. אנו לא אוכלים אוכל מהטבע בלי ברכה. כי אי אפשר להתקיים מהאוכל בלי הטעם שלו. הברכה היא דבר שבא מלמעלה. הייתה תקופה שזה התגלה, במדבר, שביום השישי היה,

וביום השביעי לא היה. ניתן לומר בקצרה: טיבו של העולם הוא: בריאה שנהפכה לטבע. ולכן יש מקום ל"נס". אם עולמנו היה טבע גרידא – לא היה מקום לנס. מכיוון שזו בריאה שהפכה לטבע, אפשר לשבור (אם יש צורך) את המדרגה של הטבע - ולחזור לעולם של בריאה. הנס זה העולם של הטבע שמתגלה כביראה. האות "אלף" מורכבת מאותיות "פלא". העולם מתחיל ב"בית" – ה"אלף" נסתר. אולם כשה"אלף" נכנס בעולם – הוא נכנס דרך הפא – למד – אלף - האלף זה הנס שמתגלה כפלא. זה לא רק יפה, זה באמת ככה. כשזה מתגלה - אומרים הלל. למשל: יום העצמאות.

אני מקווה שהצלחתי להדגיש את זה. וזה ההבדל שיש בין הפילוסופיה ללימודי הקדש. פילוסופיה זו החכמה של השכל הטבעי. וזו יכולה להיות חכמה נפלאה. טבעי זה לא פרימיטיבי. זה יכול להיות חכמה מאד מתוחכמת. אחד מרבותי אמר לי שהפילוסופיה זה החומש של השאלות, והתורה זה החומש של התשובות. כדי לדעת לשאול – צריך לפלסוף. אבל כדי להבין – צריך ללמוד. התורה באה כתשובה. אולם מי שאין לו שאלות – אין לו תשובות. אחד ממורי, הרב שניאורסון, הבן דוד של האדמור מלובביץ', שלמדתי איתו ספר התניא בפריז לפני ה"מבול", אמר לי, מי שלא למד קבלה, אינו בן אדם. כי ההגדרה של אדם, הוא מי שיש לו דעה, הנותן לאדם דעת. אבל מי שלא למד גמרא – אינו יהודי. אז מה חמור יותר? לא להיות אדם או לא להיות יהודי. יש הרבה תלמידי חכמים שלומדים גמרא ולא לומדים קבלה. זה אסון. זו חכמה בלי חכמה. זה העניין של הערב רב.

שאלה: אנחנו נמצאים בעולם הבריאה שנהפכה לטבע. זה לא עולם הטבע. כאשר יכתב הפסוק ויהי ערב ויהי בוקר יום השביעי. מהו יום השביעי?

במוצאי שבת נכנס ליום השמיני שהוא למעלה מהטבע. אותו יום שביעי ייחשב כיום של עולם הבריאה שהיה בבחינת הטבע ועבר לבחינת בריאה. היום הקדוש למסלמים – זה יום שישי. לנוצרים – זה יום ראשון – דהיינו, מחרת יום השביעי. הם אומרים שכבר יום השביעי נגמר, המשיח הגיע,

ואנו נמצאים כבר ביום השמיני, ולכן הם מקדשים את היום שבא מאחר השבת. המסלמים חושבים שאנחנו נמצאים עדיין ביום השישי, שלא הגענו לשלב שיש בחירה לאדם. למסלמי זה גידוף לחשוב שיש בחירה לאדם. הבורא הוא כל יכול. לאמיתו של דבר, אנו נמצאים ביום שיש בחירה לאדם, אולם לא הגענו ליום שעברנו את ההכרחיות לפתור את הבעיה המוסרית. אנו עדיין בעולם שצריך להבדיל בין טוב לרע. הנוצרי אומר שמבחינה רוחנית הוא חי עם המלאכים (ולכן הוא שונא את היהודים). לאמיתו של דבר אנחנו ביום השביעי, ומתקרבים לסוף ששת האלפים שנה של היום השביעי, ומתקרבים ליום השביעי-זה מה שאנו קורים ימות המשיח. ומכיוון שאנו מתחילים שבת בערב שבת לפני החשכה – אנחנו כבר בזמן. הגימטריא של ערב היא 272. 6000 פחות 272 – 5728. זה השנה שהתחילה למחרת מלחמת ששת הימים – שנת תשכח. אחרי ששת הימים נכנסנו בערב שבת. החרדים מחכים לדבר שכבר קרה. כי המדינה קמה בתש"ח. הם דומים לאנשים שנמצאים כבר באור היום, ואומרים: עוד מעט יהיה אור.

[...]היתה צמודה לתרבות הכלדיית כמו שזה היה לפני יציאת אברהם מאור כשדים. לפני יציאת אברהם מאור כשדים, היתה תקופה שהעם העברי היה צמוד לתרבות הבבלית, והכהנים של הבבלים היו הכלדיים. והיחס בין העברי לבבלי יצר את הזהות הארמית, ולכן הלשון הארמית היתה הלשון המשפחתית של אברהם אבינו, מכיוון שהיתה הלשון של העם העברי בגלות בבל הראשונה, ולכן אחרי גלות בבל השנייה היא חזרה להיות ה"ידיש" של מלכות בבל השנייה. כשנגיע לזרמים שמופיעים במשפחת אברהם אבינו, נראה שמאבי אבותיהם היה נחור – אחי אברהם, שנשאר בארם. הוא יצא מאור כשדים עם אברהם ותרח, אולם נשאר בארם. לאמיתו של דבר נראה שהיוזמה לצאת מארם באה מאברהם. אבי המשפחה – תרח – לקח איתו מה שנשאר מהשואה של אור כשדים – נחור אברהם ולוט בנו של הרן, שהוא נשרף בכור של אור כשדים. ולכן אנחנו רואים שחלק מאותה משפחה, יצא מתרבות בבל, אבל היא נשארה

בארם ויסדה את העם הארמי שמהר מאד אנו מוצאים אותו כמתחרה משיחי לעם ישראל. עד תקופה מאד מאוחרת. ייתכן שהארמנים של היום הם צאצאי הארמים של אז, כי הארמנים דומים מאד ליהודים מכמה בחינות. רק עכשיו יש התחלה של שלום בין הארמנים ליהודים. עד אז השנאה בין הארמנים ליהודים הייתה תהומית. מבחינה תרבותית יש הרבה מן המשותף, אולם מבחינה דתית הם נוצרים .

כשהיהודים ירדו לגלות, לאותו נוף שהעברים דאז היו - לבבל, הם חזרו לאותה שפה, לאותה "יידיש", והקדושה של הלשון הארמית, קרובה מאד לקדושה של הלשון העברית. עכשיו יש יידיש לאשכנזים, ולדינו לספרדים. אולם אז כל העם דיבר בארמית, ולכן זו נשארה השפה האינטימית של חכמי ישראל. אני זוכר שהעברית שלמדתי בתלמוד תורה היתה עברית ארמית. כי לשון הקדש נקרא בקבלה "עץ החיים". ויש שבעים לשונות, שהם לשונות של שבעים אומות. אבל היחס, המקיף בין לשון הקדש ללשון של שבעים אומות – זו הלשון הארמית, וזה נקרא "עץ הדעת טוב ורע". ובירור ההלכה זה בכדי להבדיל בין טוב לרע. ואותו לימוד נעשה בארמית, ולכן הגמרא בארמית, כי בעברית אי אפשר לבצע בירור זה. אין שום משמעות לסט"א בעברית. אין שום תפיסה לצד הטמא והרע של העולם בעברית של לשון הקדש. גם בימינו, כשרוצים לקלל מישהו, משתמשים בערבית או באנגלית, אבל בעברית - זה לא יוצא. כשהתורה מספרת על קרבנות נח, יש ביטוי "את הבהמה אשר איננה טהורה", והתלמוד מציין שהתורה לא רצתה לומר "הבהמה הטמאה", ולכן היא השתמשה בכפל לשון, בכדי שלא לומר "טמאה". לפי הפשט אנו לומדים מזה שכל הבהמות היו טהורות, ויש כמה זנים שהפכו להיות טמאים, ולכן לעתיד לבוא הם יחזרו לטהרתם, כמו החזיר שנקרא כך על שם שעתיד לחזור. בעוה"ז הוא חוזר על הצואה שלו, אבל לעתיד לבוא הוא יחזור לטהרה. בעקבתא דמשיחא היהודים ימצאו דברים לאכול הדומים לזה. וזה כבר נמצא בשופרסל. זה פעם ראשונה בהיסטוריה של העם היהודי שאוכלים דברים

בטעם טרפה, ואומרים בגאווה "זה כשר". אני לא סובל את זה, אבל יש דברים כאלו בבית כי אשתי אוהבת את זה .

אפילו המילה "רע" בעברית זו מילה טובה, וצריך ללמוד איך. המקובלים רגילים לומר: "הרע הוא טוב בשרשו", אבל צריך לברר את זה. הרע בעצם שלו כבריאה של הבורא – כל מה שברא הבורא הוא בריא. ולכן המילה "רע" במקרא – איננה הרע שלנו, צריך להגיע לעולם היצירה בכדי לגלות את הזוהמא של הרע. בעולם הבריאה, בשורש, השמאל איננו רע, זה רק למטה שהוא רע. אתן דוגמא. בלטינית אומרים שמאל "סיניסטר" – "מסוכן" אי אפשר לבטא את זה בעברית. יש מצווה בתורה מתריג המצוות, תמחה את זכר עמלק מתחת השמים. מה פירוש מתחת השמים? בתרגומים של התנך, קוראים דברים כאלו כאילו זה סגנון מובן מאליו. מה פירוש מתחת השמים. יש ביטוי "כפת השמים", כאילו השמים הם זתיים. זה הסגנון של התורה. צריך להבין את הפשט של "תחת השמים" הרב קוק הסביר את זה דרך שאלה: ביציאת מצרים, קריעת ים סוף, בפרשת בשלח, עם ישראל שר על הים אחרי התבוסה של המצרים בים סוף משה ומרים והעם שרו. כשהמלאכים ראו את ישראל שרים אז רצו לשיר גם כן, וה' השתיק אותם, ואמר להם בריותי נטבעו בים ואתם אומרים שירה? אולם שאל הרב: למה הוא השתיק את המלאכים ונתן לעם ישראל לשיר? הוא הסביר: שורש הבריות למעלה מהשמים – הוא לגמרי טוב וטהור. כשדברים יורדים למטה, מתגלה קרע, לכן אסור לנגוע בשורש אותם הדברים, אולם למטה הם מסוכנים וצריך למחות אותם. שורש עמלק למעלה הוא טהור. אולם בהתגלותו למטה בהיסטוריה הוא מתגלה כשונא ישראל, ואני רוצה להסביר את הטעות של הלב הנאור היהודי. אנו מתייחסים עם עמלק למטה, כשם שצריך להתייחס עמו למעלה. אנו אומרים "זכויות האדם", אולם בשורש למעלה, הוא אדם, ולעיתים למטה זה מתגלה כחיה. זו נטיית השמאל, נטייה להתאבדות מדעת. העניין שהחמאס עכשיו מגלה את זה. בשמאל הישראלי זה מגלה שלא רק שכל העולם דן את ישראל באי – צדק, וזה מתגלה בגדול, אלא גם אנשים בעלי שכל בשמאל הישראלי רואים שאין מישהו שאפשר לדבר איתם בצד השני

של המדינה, כל הערבים נגד החמאס. אבל כשמדובר בישראל, כל הערבים מתאחדים עם החמאס. יש איזו אי – נוחות, וזה מורגש. אם שמיר היה עושה את זה - זה היה עוד סתם אירוע. אולם מאחר שרבין הוא זה שעשה את זה, זה מגלה שאין עם מי לדבר. והתחרות בין רבין לפרס מתגלה גם כן. פרס בחשאי דיבר עם חסייני, אולם זה היה רבין שהיה צריך לעשות זאת.

הזהות של ישראל זה איחוד של שלוש מידות. האיחוד של מדת החסד, מדת הדין ומדת האמת – שהיא גם חסד וגם דין, וזה הבסיס של תקופת תולדות האבות. אברהם זה ההתחלה, אבל זה עוד לא ישראל. יצחק זה ההמשך, אבל זה עוד לא ישראל.

בחברה של צאצאי יעקב שקיבלה את שם ישראל, יש נטייה להיות בני אברהם ותו לא, ויש נטייה להיות בני יצחק ותו לא. זה נקרא ימין וזה נקרא שמאל. כשזה מתבטא בתוך האיחוד של המדות, זה טוב, אולם כשזה מנותק מאיחוד המדות - זה מידה מופרזת וזה מביא לאסון. מחנה אחד קיצוני מימין, ומחנה אחד קיצוני משמאל – ואיחוד המידות – זה המיעוט. כל עוד שזה המיעוט, הזהות של ישראל לא שלטת בעולם. העולם מתחיל להבין שימין או שמאל בלבד – זה לא כל האמת, וצריך לאחד את שתי המדות. ההלכה מחפשת לא את הדין לפי מדת החסד, לא צריך תורה בשביל זה, וכן לא את הדין לפי הדין. ההלכה מחפשת את הדין לפי איחוד המדות. מי שמקיים את התורה רק דרך החומר - זו לא הלכה, אלו זרמים שיוצאים מההיסטוריה של עם ישראל. מי שמקיים את התורה דרך הקולא – יוצא מישראל. נלמד איך האסלאם יצא מאברהם והנצרות יצאה מיצחק, ולכן הם מתחרים לישראל.

המדרש מלמד אותנו: כשאדם מתנהג לפי מדת הדין, הוא עובר על מדת החסד. כשהוא מתנהג רק לפי מדת החסד, הוא עובר את מדת הדין.

אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ההסבר הוא כי הצדיק לא עושה רע, אלא בו בזמן שהוא מתנהג טוב – הוא חוטא, כי הוא לא מתנהג לפי איחוד המדות. ההתנהגות שלו זה טוב, אולם זה חטא כל זמן שאיננו מצליח לאחד את המדות. מי שמחמיר או מיקל ולא מתנהג לפי ההלכה

האמיתית – זה לא התורה. ליחיד נותנים כל הזמן לחזור בתשובה לדרך הישרה.

צריך להסביר איך האר"י נתן דוגמא לאותו עניין. התורה מלמדת אותנו שכשמשה לא הצליח להתגבר על הבעיות של העם, ה' מבקש שיקים את הסנהדרין הראשון, והיה צריך מכל שבט, שיהיו חלק מהדיינים שבסנהדרין. הסנהדרין הם שבעים. שש כפול שתים עשרה, זה שבעים ושתיים. לכן נשאר שתיים חוץ למספר של הסנהדרין, וכיוון שהיה בכוחם לנבא, ניבאו חוץ למחנה. יהושע הודיע למשה שאלדד ומידד מתנבאים במחנה שמשה ימות ויהושע יכהן תחתיו, ויהושע אמר למשה, אדני משה כלום, מפני שזה פוגע בסנהדרין, אם מחוץ לסנהדרין מתנבאים שלא כהלכה. אלדד ומידד – צד ימין נקרא "אל" – זה שם ששייך למידת החסד. במקביל יש שם "מי" – זה השם של מדת הבינה. וזה השם של הגבורה, של הדין. "אל" – זה אלהי אברהם. "מי" זה אלהי יצחק. יש פסוק קשה מאד להבנה. כשה' אומר "מי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי" כשישראל היו בסדר, ה' אומר "מי יתן והיה", מי יכול לעשות זאת חוץ מה' עצמו? זה רמז לתשובה. רק התשובה יכולה להחזיר למוטב. כך מסביר האר"י. לחכמה יש שני "שדיים" – כדי להניק את החכמים – יש "דד" בימין, ו"דד" בשמאל. הדד של ימין נקרא "אלדד" והדד של שמאל נקרא "מידד". כשגילוי התורה מתעצם בישראל, אז ה"ה" של אלהים זה חמשה חומשי תורה, זה ההלכה האמיתית. באופן בלתי נמנע יש חכמים שנוטים לקולא וחכמים שנוטים לחומרא. אבל הם מחוץ לקונצנזוס של הסנהדרין. וכל השקלא וטריא של לימוד ההלכה, זה כדי להכניס את הדעות לאיחוד המידות, וכשלא מכניסים את עצמם לאיחוד המידות, הם מנתקים עצמם מישראל. לדעתי יש השפעה עצומה של הדבר הזה בחברה הישראלית, למשל אצל ישעיהו ליבוביץ'. הוא בעל תורה, אבל מחוץ להלכה. לפעמים הוא מיקל ולפעמים הוא מחמיר. אלדד וגם מידד. הוא היה יכול להיות ראש הסנהדרין, אבל הוא בחר להישאר בחוץ. כל מי שמנתק את עצמו מאיחוד המדות, הוא כעסן ועצוב. וזו הדרמה של ליבוביץ'. אני מכיר ומוקיר את אחותו – "רבינו" נחמה, היא ממש יהודיה בסדר, לא רק בסדר, משכמה ולמעלה. אבל אחיה הוא

(ואמרת לי את זה בפנים), הוא אמר לי שהוא אוהב אותי, אולם אני אוהב אותו מרחוק, לפי דעתי הוא חולני. כשהוא מתפקד כמרצה לפיזיקה – זה יוצא מן הכלל. שכל ברור, פשוט, ממש מרצה בגדול. אולם כשהוא מדבר תורה – רחמנא לצלן. מה קורה לו? מחלת נפש. אפשר לעשות פסיכואנליזה שלו, אבל לפי דעתי זה נותן ביטוי למה שמסביר האר"י. כמובן, זה בגדול. יש אנשים קטנים, כמו אברהם בורג למשל. איזה מין תופעה בורגנית – "בורג – אני". אלו אנשים קטנים, אולם אצל ליבוביץ' זה בגדול.

אני חוזר לנושא שלנו. העניין של איחוד המידות הוא עניין מרכזי בעבריות. ונלמד כמה מדרשים על ההגדרה מהו עברי. אני רוצה להקדים את הלימוד ברמז שיש בזה, כי העבריות זה הזהות של העובר של המין האנושי. ההיסטוריה של המין האנושי זה היסטוריה של תולדות של "האדם". זה מתגלה דרך העובר של האנושות שנקרא "עברי". במדרש יש רבדים אחרים של המשמעות של עברי. אבל דרך הקבלה אנו רואים שההסבר הזה כולל את כל שאר ההסברים, הוא מעבר לכל הסבר. אני חוזר על מה שאמרת, זה טבעי שמתגלות בחברה הישראלית, אותן הנטיות המתרחקות מאיחוד המדות, מכיוון שאנו בני ישראל שחוזרים לעבריות. וזה לא פלא שבהרבה נושאים יש מכנה משותף בין הקיצונים של השמאל והקיצונים של הימין. למשל, הברית בין ש"ס למרץ, זה מגלה את מה שאני מנסה להסביר, איזו נטיה של קיצוניות שונה לגמרי – דרך נטיה לשמאל ודרך נטיה לימין – שמגיעה לאיזו אכזריות כלפי ישראל, כי אנו מגלים את העמלק שלמטה, שבישראל, ואני לא מגזים, ביטוי כזה נמצא בקבלה. בבירור שמאברהם עד ישראל היתה איזו מלכה של העמים שהיו בכנען - תמנע אחות לוטן מהחורי, המדרש מסביר שאותה תמנע רצתה להתקשר לישראל. הלכה אצל אברהם כדי לבקש ממנו שיתחתן איתה. זה בגמרא סנהדרין. הגמ' אומרת: "מי שאומר אגדות של דופי אין לו חלק לעולם הבא", למשל: למה התורה מספרת שטויות כאלו, מה המשמעות? הגמרא מגלה את המשמעות של הפסוק הזה. הלכה אצל אברהם, ודחה אותה, וכן אצל יצחק ויעקב. ה"תמנע" של המדרש, משמעותה פרופיל זהות של

שלשלת דורות שמגלים את ישראל בהופעתו בהיסטוריה ורוצים להתקשר לישראל - ובתנאי שאותה תמנע היא תהיה האמא של ישראל - במקום האמהות. הגמרא לומדת את העניין, האם היה כדאי לקבל את תמנע או לדחות את תמנע. וסוף סוף הגמרא פוסקת שהיה צריך לקבל את תמנע .

אולם יש כאן שאלה: האמוראים הם תלמידי התנאים שהם תלמידי האבות. היאך בא אמורא ואומר לפסק של האבות "זו טעות"? וכך מסבירה הגמרא, שאמרה תמנע, מוטב שאהיה קשורה לאותה אומה, ולא אשאר בחוץ. אז הלכה אצל אחד מבני עשיו והתחתנה איתו, זה אלוף אליפז בן עשיו. ומאליפז ותמנע יצא עמלק. לגופו של עניין, היה צריך לקבל אותה, אולם מנעו אותה מלהכנס לישראל - ומכאן בא השם שלה - תמנע, ומאז הפכה להיות השורש הכי קשה של שנאת ישראל - אמו של עמלק. ההסבר של זה הוא: בפסיכולוגיה מבינים מה קורה כשזוחים נטיה - אותה נטייה חוזרת בגדול, וזה נקרא "תמנע", (ואני גר במבוא תמנע). מתוך שלא לשמה בא לשמה. בהתחלה היא רצתה להיות המלכה. זה שלא לשמה. אבל מתוך כך היתה יכולה להגיע לשמה. הקושיא היא, מי דחה אותה? האבות. ואתם האמוראים מזלזלים בפסק של האבות? ההסבר הוא, שהאבות פחדו שעמלק יצא מתמנע דרך בני ישראל. על עמלק חיצוני - יש הבטחה ש"אמחה את זכר עמלק". אבל על עמלק הפנימי - אין לנו הבטחה. ולכן, בתקופת האבות היה צריך לדחות אותה. בתקופת האמוראים אפשר לומר "מתוך שלא לשמה בא לשמה". ישראל כבר קיים, ולכן ההליך של "מתוך שלא לשמה בא לשמה", בתוך החברה היחיד הוא בטל בשישים, אז אפשר לתת לו זמן, אריכות אפיים עד שיתקן את עצמו. אבל כשהיה צריך להקים את החברה, היה אסור להכניס כ"רחם" של בני ישראל דווקא את תמנע .

זו ממש דרמה, הרבנים בחו"ל לא מבינים מה קורה. אולם אותם הרבנים הם הסיבה שהיהודים נמצאים בתוך הגויים. וכשקורים נישואי תערובת - הם לא רוצים לסדר את התוצאות. זו אחד מהסיבות שאני רגיל לומר שעוד מעט ונהיה שתי דתות נפרדות. זו כבר לא אותה תורה. כל זמן שהיינו

בגלות בלי מדינת ישראל, הרבה תקנות של החכמים נתנו צורה להלכה, והחרדים פה ממשיכים באותה צורה ולא רואים שקרתה מהפכה. זה לא אותו דבר להיות קהילה יהודית סגורה אצל הנוצרים שמתחרים על התואר של מיהו ישראל, ולהיות עברי בחברה עברית בארץ ישראל. הרבנים החרדים לא תופסים מספיק את ההבדל. וזה לא הבדל של זרם או סוג התנהגות. זה הבדל מהותי בזהות. זה ארמי וזה עברי. אתם תופסים את חומרת הנושא. אז אני לא מדבר ככה בתוך חברה אורתודוכסית משתי סיבות: הם עלולים להרוג אותי, יש אלימות ביניהם משהו יוצא מן הכלל, והסיבה הראשונה שהם לא מסוגלים להבין במה מדובר. כי הם לא למדו את הנושאים האלו. הם למדו הלכה, ויש להם נטייה של הגוף שלהם להיות מחמיר ומיקל, אבל את דרכי ה"דין תורה" – לא למדו. מי שנכנס בתורה בלי הדרך ארץ של האבות – נקרא ערב רב. הערב רב קיבל את התורה, אבל לא היה לו החינוך של דרך ארץ של האבות של עם ישראל. ואנחנו מרגישים את זה אצל רוב בעלי התשובה. כשבעל התשובה מגיע לשלחן ערוך בלי המוסר העברי- זה קטסטרופה. למשל מה שקורה בש"ס, שרבנים שלהם בבית כלא, מכיוון שהם רבנים, אבל אין להם דרך ארץ של האבות. בד"כ החרדים חסרים דרך ארץ. אסור להכליל, יש צאצאי חרדים שיש בהם תקווה, אבל מ"מ זה הסיפור שהתורה מלמדת אותנו.

אני רוצה להסביר שני פסוקים בכדי להבין מהי "תורה מן השמים". האדם המודרני לא מסוגל לתפוס כי "מן השמים השמיעך את קולו", ההגדרה של "וידבר ה' אל משה", פשוטו כמשמעו, כי אין למו מכשול, אין מכשולים במקרא, זה דבר ה'. האדם אומר: "אינני מסוגל לתפוס את זה", מכיוון שאין לנו דוגמא לכך בעולם, חוץ מכמה בעלי רוח הקדש, או משוגעים, שיש להם קשר עם איזו התגלות. משוגע שמדבר כמו נביא – צריך להזהר ממנו. ונביא שמדבר כמו משוגע – צריך ליזהר מכך עוד יותר. ייתכן והמודרניות התחילה אצלנו בסיום הנבואה – בשלהי בית ראשון – וזה כ-2600 שנה מאז נכנסנו לעידן המודרני. ואבותינו העברים מסרו לנו ספר שבו יש רושם של מה שקרה בתקופה שלהם - האותיות של הספר תורה. ואנו נמצאים

בתרבות שאי אפשר להבין במה מדובר, אלא מי שקבל איש מפי איש עד משה רבינו. ייתכן שדיברתי על זה בהתחלה, אבל אני חוזר על זה. אנו כולם חיים בעולם של הפילוסופים. מה ההבדל בין פילוסוף לנביא? פילוסוף זה אדם שרוצה להבין את הגורל שלו כאדם, והוא חושב דרך השכל שלו בדרך של שאלות ותשובות. אין לו שום גילוי מחוץ למצפון של הנפש שלו. הנבואה זה משהו אחר לגמרי. זה דבר שבא מחוץ לנפש של האדם – וזה נקרא דבר ה'. האדם המאמין שמאמין שהיתה נבואה, ושמאמין במה שהנבואה אמרה, נמצא בעולם של הפילוסוף, ולכן זה טבעי שהפילוסוף לא מבין את המאמין, אבל המאמין מבין את הפילוסוף. אם הפילוסוף צודק, המאמין הוא משוגע, ולכן הוא בסכנה באותו עולם של הפילוסופים. כשהפילוסוף הוא נאור ויפה נפש - הוא נותן פינה לאותו מאמין לחיות, זה נקרא "בני ברק" "הר נוף"... הפילוסוף יכול להתקיים בעולם של המאמין. כי בעולם כמו שהמאמין מכיר – הפסק הנבואה – יש פילוסופים. יש א – סימטריה. אנו מדברים על תורה מן השמים.

"צורה ציווה לנו משה מורשה קהלת יעקב". יעקב ולא אברהם ויצחק. על עניין קרוב לזה מדברת הגמרא בחגיגה. כי בשביל התורה של אברהם - לא היה צריך התגלות מן השמים. יש מספיק כוחות בשכל ובנפש האנושית לתפוס מהי תורת החסד. עם חסיד תתחסד. התורה לא מסבירה לנו מה זה חסד. אם אתה חסיד – אתה יודע מה זה חסד. אם אתה לא חסיד – לעולם לא תבין מהו חסד. מי שלא טעם תפוזים – לא יודע מהם תפוזים. אפילו הסבר מיסטי לא יוכל להועיל – צריך טעם של תפוזים בכדי להבין במה מדובר. יש פסוק "טעמו וראו כי טוב ה'" רק מי שטועם טעם דגן רואה את משמעות התורה. התורה ניתנה רק לאלו שאוכלים לחם ושותים יין. זו תרבות מיוחדת. צריך לחם ויין בכדי להבין את התורה. כל אלו דברים ממשיים. זה "המוציא ו"קידוש". ויש יין משמח ויין מעציב.

רק התרבויות ששייכות לאכילת לחם ושתיית יין יש להן קשר עם התורה. ולכם יש בעיה עם המוסלמים – כי לחם אינו כל כך רגיל אצלם, הם מעדיפים קוסקוס, ויין אסור להם... אותו דבר גבי מדת יצחק – יש מספיק כוחות בשכל ובלב האנושי בכדי לתפוס מהי תורת הדין. פה יש לכם

הקודקס של הנצרות – החסד, ופה יש הקודקס של המרכסיזם – הדין. אני לא צריך גילוי מן השמים בכדי להיות מרכסיסט או נוצרי. אבל הצדיק של איחוד המדות – גם מדת החסד וגם מדת הדין בבת אחת – זה למעלה מכוחות האדם, צריך גילוי מן השמים, וזה ההבדל בין יעקב לאברהם ויצחק. כשלומדים את חיי האבות לומדים ומגלים שזה מוכרח להתחיל באברהם ולהמשיך ביצחק עד שליעקב יהיה הכח להיות מה שנקרא "ישראל", עד ש"אלהי העברים נקרא על ישראל". פרעה אמר מי ה' אשר אשמע בקולו, הוא לא הכיר את אלהי אברהם. אולם כשמשה אמר לו "אלהי העברים נקרא עלינו", הוא הבין מיד.

אלו לא מילים חופפות. יש זהות של גילוי ה' בעולם דרך הזהות העברית, והתורה מספרת שיעקב, שהוא בנו של יצחק בנו של אברהם – גילה את הכח להיות הכלי של אותה התגלות, וזה נקרא "ישראל". ולכן, תורה ציווה לנו משה – תורת ה' – זה לקהלת יעקב. מי שהוא מצאצאי אברהם ותו לא – הוא לא תופס את זה. וזה הטבע של ישמעאל. זה חסד בלי דין. זה הרגש של האהבה, וכשלאהבה אין את הגבולות של הדין, אז האהבה היא היא החטא. החטא של האהבה נקרא חסד בעברית. ויש נטייה אצל ישמעאל (כזהות כללית של האדם שנקרא ישמעאל, כי באופן יחידי הם יכולים להיות צדיקים), כשמוחמד מסר להם את האמונה של אברהם – הוא גילה להם את האמת בבחינת "דין", ו"דין" זה השם של הדת בערבית. יש להם חסד מבחינה טבעית, אבל חסד בלי דין – זה טמא. ולכן כשגילו את אלהי אברהם מחדש – האידיאל שלהם זה הדין. כשמסלמי יכול לקיים את הדין דרך החסד שלו – הוא נקרא צדיק. זה מה שהתורה מספרת על ישמעאל, שבסוף התהליך שלו הוא נקרא צדיק.

עשיו שיצא מיצחק זה סיפור אחר. כי עשיו צדיק - זה יעקב, ולכן אין עתיד לעשיו כשיחזור בתשובה, כשיחזור בתשובה- הוא ישראל, ולכן אין עתיד לנצרות, ויש להם בעיה עכשיו, כי הם מתחילים לגלות שדווקא היהודים הם ישראל, אחרי 2000 שנה שחשבו שהם ישראל האמיתי. הם מוכרחים להכיר במדינת ישראל. וזו ההתחלה של הסוף שלהם. ונלמד את זה במקרא, איך עשיו יעלם כעשיו. אז מה עושים עם הנוצרים? זו שאלה.

קומץ מהם יתייהדו. להתגייר – זה להיות "גר". אז דווקא כשרוצים לומר שהם ישראל - אומרים שהם גרים. אין לכך הסבר לפי חוקי הלשון. לי יש הסבר קבלי לזה. כי ישראל נקרא גר בעולם, ולכן להיות ישראל זה להיות גר אמיתי. יש פסוק "כי גרים ותושבים אתם עמדי" – ובחסידות מסבירים, אם אתם רואים עצמכם כתושבים – אני גר, ואם אתם רואים עצמכם כגרים – אני תושב. ישראל הוא ה"גר" של העולם, ואברהם נקרא "תחילה לגרים". תורה ציווה לנו משה מורשה קהילת יעקב. יעקב דווקא. מי שמתפקד רק כבן אברהם, אנו מוצאים אותו בשמאל, וההתנהגות של השמאל היא ההתנהגות של אברהם כלפי ישמעאל. בוויכוח בין אברהם לשרה, אברהם היה "שלום עכשיו", ושרה הייתה "מולדת". והתורה אמרה "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה" - "גרש האמה הזאת ואת בנה". למה מצאו עכשיו את המילה "מגורשים"?... כנראה יש משהו... זה מה שרוצה ראש מולדת – גנדי – טרנספר. זה שרה .

נחזור, יש לנו מאמר בגמרא, שמסביר מה הפתרון של הבעיה הפלסטינאית. נגיע לזה. אני רוצה להעיר זאת, אם התורה היא התורה, אז הבעיות האמיתיות של עם ישראל נלמדות בה. אין בעיה יותר חמורה מאשר מה לעשות עם הערבים שנמצאים פה כמה מאות בשנים. המסלמים האלו. ואי אפשר להסכים בכך עם דעת החרדים – שהתורה יודעת איך להגדיר "כשר", "גלאט כשר" על איזה כנף של עוף, ולא יודעת אם השטחים שייכים לישראל או לא. ברור שחכמי ישראל דנו על זה מאז ומתמיד, וחכמי ישראל פחדו מכך, ואמרו "ייתי ולא אחמיניה", זהיינו, כשהמשיח יבוא, אין לו ברירה, אבל שאני לא אראה אותו. ויש כמה הסברים בגמרא למה פחדו. הגמרא מסבירה שכשישראל יחזור לארץ, תהיה בעיה בלי פתרון – אלו צאצאי אברהם שרואים את ישראל כמולדתם ולא רוצים לצאת. זה נלמד בגמרא, לא אצל הפוליטיקאים .

אני חוזר לנושא שלנו, תורה ציווה לנו משה מורשה קהילת יעקב – זה אותו הסבר של תורה מן השמים. המדרש מסביר המילה שמים כ"אש ומים" – אש זה דין, ומים זה חסד. רש"י מביא זאת בפירושו על התורה. ההסבר הוא כך, על פי המהר"ל: בשמים יש פשרה בין אש ומים – זה

הענן. הענן זה התוצאה של אש ומים. כשה' מתגלה זה דרך הענן למשל בהר סיני "הנני בא בעב הענן". אבל על הארץ יש מלחמה בין אש ומים. השלום בין אש ומים - זה בשמים. אבל על הארץ זה בלתי אפשרי, כשיש אש - אין מקום למים, וכשיש מים - אין מקום לאש. תורה מן השמים פירושה - איחוד המדות, זה שייך ליעקב, איחוד המדות. יש מימרא בגמרא "מי שרואה קדירה בחלום" - יצפה לשלום". המשמעות היא שהקדירה עושה שלום בין האש למים, וזה יוצא מרק...

אני לא רוצה להתחיל בהסבר קבלי, אבל מכל מקום רק בקצרה, צורת החיים אצל האדם, זה התיקון של שבירת הכלים. נלמד את ההבדל, בין הספירות של העיגולים לספירות של קו היושר. אז התיקון שעושה קו היושר בספירות של העיגולים - זה במצב מתמיד של שבירת הכלים - של הספירות התחתונות - הוא נעשה בצורת אדם, וצורת אדם זה הולדת העובר, זה דרך העובר של צורת אדם מתקיימת, והיא איזה מן פשרה או איחוד בין העיגול והקו. וזה נקרא סוד "שדי". במתמטיקה היחס בין הקו והעיגול - זה המספר פאי, בגימטריא 3.14 - שדי. המציאות של המספר הזה היא הסוד של הקיום בעולם, ואין לה כלי בעולם, כי המספר אינסופי. זה קיים במציאות, אבל זה לא קיים באמת. וזה ההבדל בין עולם האמת לעולם המציאות. זה נרמז בפסוק של גירוש האדם מגן העדן. "וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת" - הרוטציה של הקו היא זו שיוצרת את העגול. זה מה שמקביל בין עולם הגן עדן לעולם המציאות. הצורה של הגוף של האדם, היא צורה שמקשרת את הצורה של העגול ושל הקו. אם יש נטיה לעגול - זה הצורה של הגוף של האשה. אם יש נטיה לצורה של הקו - זה הצורה של הגבר. אבל הפנים של האדם - זה איחוד של הקו והעגול. זה לא קו, וזה לא עגול, זה איחוד של שניהם. השם "שדי" זה השם של הספירה "יסוד". יסוד זה כח ההולדה של תיקון הבריאה משבירת הכלים. זה היינו, ההולדה של נעשה אדם בצלמנו מתחילה, והעולם שלה זה העולם של העובר. מה שאנחנו צריכים לגלות, שיש בעולם זהות שהיא העובר של העולם. ולכן הגמרא אומרת ש"אתם קרויים אדם". אומות העולם קרויים "האדם". אבל "אדם" במובן של הולדה

דרך התולדות עד ה"בן אדם" – מתגלה בעם ישראל. אני שוב רוצה להדגיש, אנו יכולים לדבר על זה מכיון שאחרי כל כך הרבה זמן, יש הסכמה של העולם כולו שזה כך – שזה עבר ועובר דרך עם ישראל. הנצרות מצד אחד והאסלאם מצד שני. כל הוגה דעות מגלה את הזהות של ישראל ככלי של הישועה של העולם. או מבחינה דתית או מבחינה אחרת. יש איזו מהפכה של זהות האדם שעוברת דרך ישראל. ולכן, זה נקרא אצלנו "זכות אבות". הראשונים שהתחילו בהיסטוריה של עם ישראל – לא היתה להם הוכחה במציאות, זו היתה אמונה שלמה. כשנלמד את האמונה של אברהם, נלמד כמה היה קשה לו להאמין במה שה' מבטיח לו. בהתחלה היה צריך אמונה יותר משלמה בכדי לקבל הבטחה זו. אברהם לא ראה מה שעתיד לקרות אח"כ. אנו נמצאים אחר 4000 שנה מאותה תקופה, ויש הוכחה שכך זה היה. כל העולם מתנגד לזה, ונלמד למה, אבל ההוכחה היא הוכחה. ועכשיו בדור הזה, בדור של קיבוץ גלויות, כשהוקמה מדינת ישראל – רואים שיש משהו יוצא מן הכלל בהיסטוריה של העולם – וזה נקרא ישראל וירושלים. מבחינה ניסית זה מהר מאד – עם שיצא מהגלות דרך השואה, ומה שהקים בתור מדינת ישראל. מה שאנו חיים זה דומה מאד למה שקרה ביציאת מצרים. צריך רק לקרוא את שירת הים. חיל אחז יושבי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום. כשישראל יצא ממצרים כל העולם כולו היה בזעזוע. ועכשיו, אנו עדים כי חיינו אותה תקופה. יצאנו ממחנה ריכוז וכל העולם כולו מזדעזע ממה שקורה, משנה לשנה. וזה רק בכדי לתאר בקצרה מה המשמעות של "עובר של העולם" אפשר להכין לשבוע הבא מה שאומר המדרש "ויגד לאברהם העברי" נלמד את המצב הקיומי של אברהם שמתבטא בתואר "עברי", ונראה בשבוע הבא איך זה מסביר את המצב הקיומי של עם ישראל בעולם בבחינת בני אברהם. עיקר הלימוד יהיה על עניין דרך ארץ האבות שקדמה לתורה, ואני קורא את זה "הזהות העברית". עוד דוגמא, כשגר בא להתגייר אז נותנים לו שם של בן אברהם, כי הוא צריך להתחיל באותו תהליך של דרך ארץ האבות בכדי להגיע לתורת משה.

לא כל מה שהיה בעבר נשאר ישראל. יש קליפה שיוצאת מאברהם וכן מיצחק, רק יעקב קיבל את השם ישראל.

שאלה: מהי החרב המתהפכת?

תשובה: מה שרציתי להסביר, זה שההגדרה של היחס בין הקו לעגול, זה המספר פאי, ויצירת העיגול היא כשהרדיוס מתהפך. זה מתבטא בציור של "החרב המתהפכת", שמאחוריה עומד הסוד של העולם - ואנחנו לא יכולים להשיג אלא את הגילוי החיצוני של מהות העולם. יש פילוסוף שנתן לזה ביטויים מדוייקים - קאנט: ה"נומאן" וה"פנומאן". ה"נומאן" זה מה שאנחנו יודעים מהמציאות דרך השכל. וה"פנומאן" זה מה שמשיגים דרך החושים, ויש פער ביניהם. והסוד של הפער - רמוז במספר פאי. כי היחס בין הרדיוס והעגול - קיים במציאות, אולם אין ביטוי לתפיסה השכלית של נפש האדם. רק המלאכים תופסים את הסוד שמאחורי החרב המתהפכת. בתלמוד אנחנו מוצאים שהמספר "פאי" זה שלוש - לא שלוש פסיק וכו', כי מדברים על השלימות של העולם השלם, ובעולם השלם זה המספר שלוש. יש הרבה הוגי דעות שמוצאים את המספר הזה בתלמוד, ולא מצליחים לצאת מהסבך, איך חכמי התלמוד לא ידעו מהו ה"פאי". לא רק שידעו, אלא שזה הגימטריא של "שדי". כל פעם שאנחנו רוצים להתייחס לגבול בין האלהות לעולם, הגבול נקרא "אל שדי". זה הגבול שמגן על העולם, והמדרש מסביר זאת "שאמר לאלהותו די ולעולמו די". יש גבול לאלהותו ולעולמו. ודרך הגבול הזה עובר השפע שמחייה ומהווה את העולם. והגבול הוא בספירה יסוד. עד הספירה יסוד - זה עולמות דאלהות. ומיסוד - זה העולמות עצמם, וזה מתחיל במלכות - שהוא הגילוי של השפע הזה לעולמות שלנו. כל המושגים האלו צריך להתרגל אליהם, עד שאפשר יהיה לתפוס שזו הלוגיקה וההיגיון של לשון הקדש בכל המקורות. תלמיד חכם יכול במבט ראשון לראות אם דף אחד הוא מהמסורת או לא, כמו שמתמטיקאי במבט ראשון רואה דף של מתמטיקה, ומיד תופס אם יש טעות או לא. המשמעות של לשון הקדש לפי הפסוקים, לפי הביטויים בפסוקים - זה נותן את ההיגיון של חכמת הקבלה. ואין יוצא

מן הכלל. כל פרט צריך להיות מתאים לכל השאר. וכל פעם שהמדרש מסביר את השם "אל שדי" – זה באותה משמעות.

אולי אסביר את הנושא: יש כלל שאנחנו לומדים את הערכים המוסריים בהקבלה למידות של הבורא. הקדושה של הבריאה מקבילה לקדושת הבורא. קדושים תהיו - בתור בריות, כי קדוש אני - בתור אלוה. ויש מדרש, קדושים תהיו, וקדושתי למעלה מקדושתכם. והפירוש עמוק מאד. כל קדושה שאתם מוסיפים בזהות שלכם, זה מוסיף מהמרחק של הקדושה העליונה(?) ולכן אמרו חכמים שיש יוצא מן הכלל, כי בין המידות הטובות, יש יראת אלהים. ומהו הדגם של יראת אלהים אצל הבורא? מייחסים לרמ"ק בטעות פירוש על הפסוק שבעקידת יצחק. כשהמלאך אומר לאברהם "אל תעש לו מאומה, כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה", הפי' הוא, עתה ידעתי מה זה יראת אלהים – כי ירא אלהים אתה. דהיינו שכל המדות למדנו מהקב"ה, חוץ מיראת אלהים שאת זה למדנו מאברהם. הפירוש הזה יפה אבל מוטעה. טעות גמורה. יש דגם ליראת אלהים דווקא בבורא – זה המידה "אל שדי". הוא אוסר לעצמו לנגוע בבריאה. יש לו "יראת הבריאה". זה הגבול של אל שדי. שאמר "עד כאן" לאלהותו, ומכאן ואילך – יש מקום לעולם. אם היה נותן לאלהותו להתפשט – היה זה חורבן העולם. ולכן יש כח שמגן על העולם מפני תוקף האלהות של הבורא. וזה נקרא "אל שדי". וזה ידוע לאנשים בעלי מדות – כל פעם שיש סכנה מיידית – הם אומרים "שדי", בכדי להזכיר את הגבול בין הכוחות העליונים והעולם. והרמז בעד התמרורים של זה ה"סטופ של די", "יד" וההיפך זה "די". הסמל של יד זה די בעברית. דלת זה ארבע ויוד. יד ה(?)!

אם זה לא עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה, מהו הפירוש האמיתי של הפסוק? לפי הפשט, עתה ידעתי שירא אלהים אתה. וכי הקב"ה היה צריך עקידת יצחק בכדי לדעת שיצחק הוא ירא אלהים? אלא שמידתו של אברהם זה יראת ה', והיה צריך שיגלה את הצד של יראת אלהים, כדי להיות אברהם האמיתי, ולא רק מצד החסד. וזו הסיבה של עשרה נסיונות לכל האבות – כל אחד מהאבות נתנסה לפי מידתו. מדתו של אברהם היא מדת החסד. ולכן הוא נתנסה 9 פעמים לפי ההתנהגות לפי החסד, בכדי

לדעת שהוא הצדיק של מדת החסד, ובכדי להיות האב של ישראל – דהיינו של איחוד המידות – הוא צריך לגלות גם כן את הכח של מדת הדין, וזה הניסיון העשירי. והמדרש מסביר את זה כך: "והאלהים ניסה את אברהם", והאלהים ולא "וה' ". הוא נתנסה לפי מדת הדין, דאם לא כן לא היה אברהם, אלא איזה צדיק של מדת החסד. זה לא מספיק כדי לייסד את הזהות של ישראל. הוא היה נחשב חסיד מאומות העולם. אולם העבריות זה איחוד המדות, כמו שלמדנו. ואותו דבר תשעה ניסיונות נתנסה יצחק גבי מדת הדין, ובפעם העשירית גבי מדת החסד. לא הכנתי את זה, אבל אני צריך להכין את זה לפעם הבאה. יש פסוק בישעיה, שמגלה שבכל זאת היה פגם באותה פעם העשירית גם באברהם וגם ביצחק "אביך הראשון חטא ומליצוך פשעו בי". ורש"י מסביר, אביך הראשון – זה אברהם אבינו שרצה לשחוט את בנו. ומליצוך פשעו בי – זה יצחק אבינו, שאהב את עשיו ואני אמרתי ואת עשיו שנאתי. זה פסוק במלאכי. דהיינו, התגברו על הניסיון הזה, אבל עם איזה פגם, ואנחנו משלמים עליו גם עכשיו. כפי שראינו בשיעור הקודם, יש נטייה של אברהם רק לחסד בעם ישראל. ויש נטייה של יצחק בלבד בעם ישראל. וזה מתבטא יפה מאד במתח שבין המתנגדים והחסידיים. המתנגדים מגלים את מדת הדין כמו בני יצחק ותו לא, והחסידיים מגלים את הדין לפי מדת החסד כמו בני אברהם ותו לא.

כשהייתי צעיר וגיליתי את העולם האשכנזי, הייתי נוטה לומר שהספרדים מקיימים מצוות כמו המתנגדים, ומאמינים כמו החסידיים. אולם כשהתבגרתי הבנתי את הטעות – זה ההיפך. החסידיים מאמינים כמו הספרדים, והמתנגדים מקיימים מצוות כמו הספרדים. כי הראשונים היו ספרדים. האשכנזים הם האחרונים, באו אחרי חכמי ספרד. והפילוג הזה בא באירופה בארצות אשכנז. אע"פ שאצל הספרדים היו נטיות כאלו, היו אלו בודדים בתוך הקהילה. למשל, אני זוכר את הביטוי "חסיד שוטה" היו חסידיים בקהילה שלנו, אבל ההתנהגות שלהם היתה מוזרה לכלל, והיינו קוראים להם "חסיד שוטה", למשל, אותה נטייה של ההכרה של הזולת בלי הדדיות. זה חסיד אבל שוטה. וההיפך – הנטייה למדת הדין – היינו מגדירים את זה "מפיק בהא" – רואים את הדגש שבהא ולא את הה"א. וזה

היה ידוע, פלוני כך, ואלמוני כך. אבל מותר לו, אם הוא נשאר בתוך הקהילה. לכבד, אבל לא לעשות כמוהו. ויוצא מן הכלל, אפילו העולם שלפני המלחמה זה היה עולם אחר. היינו צעירים, אבל ידענו שזה מוזר. הכל קיים בעולם, גם זה. עכשיו האשכנזים עשו לנו עולמות שלמים של חסידים ומתנגדים. ויש פרדוקס בדבר. כי הנטייה הטבעית של החסידים – זה מדת הדין – ולכן מנסים לגלות את המדה המקבילה – מדת החסד. והנטייה הטבעית של המתנגדים – זה הוותרנות, ולכן מנסים לגלות את המידה המקבילה – דהיינו, ההקפדה במצוות. כי השלחן ערוך של החסידים נקרא "ספר החרדים" ואני למדתי אותו, אי אפשר לחיות לפי אותו שלחן ערוך. זה רק איזה מין התנהגות של סיגופים. שולחן ערוך של סיגופים. הרב הסביר לנו פעם. כשאדם הוא חולה, הוא צריך הרבה תרופות, אבל אדם בריא – זה מזיק לו. והקדושה נקראת תרופה – "ומרפא בכנפיה".

שאלה: ואיפה אתה שם את הספרדים שנעשו חרדים?
לפי דעתי זה לא בעיה של החברה הדתית, אלא בעייה פסיכולוגית של רגשי נחיתות לאפריקנים שגילו את אירופה. והייתה איזה מין כניעה של חכמי צפון אפריקה לגבי החכמים של אשכנז, מכיוון שגילו את המודל של אירופה, ולכן מכיוון שההתפתחות של התרבות הייתה באירופה – אז ראו את הדגם אצל חכמי אשכנז. אין שום הסבר אחר. וזו הייתה טעות גמורה. ובמקביל היה איזה מין נטייה להיפך של נחיתות אצל האשכנזים, וזה רגשי נקמה, מכיוון שבימי הביניים האצילות של העם היהודי היו הספרדים, והאשכנזים היו ממש עבדים של הספרדים, וסוף סוף הגלגל חוזר. מכל מקום, גבי הציונות, יש להם זכות קדימה, והספרדים משלמים את המחיר. וישלמו עוד דורות. כי סוף סוף הם התחילו בציונות הפוליטית. כי היישוב היה ספרדי בלי הפסק. האשכנזים הם סוג של "כנענים" שבאו מבחוץ. הם ייסדו את המדינה, עזרנו להם, אבל הם עשו את זה. צה"ל זה אותו דבר. הנצחונות של צה"ל, חלק גדול מהם זה בזכות הספרדים, אבל אשכנזים ייסדו אותו.

ויש לנו מסורת בקבלה, שמשיח בן יוסף בא מהאשכנזים ומשיח בן דוד בא מהספרדים. וזו הטעות של החב"ד. זה נוגע להבדל בין משיח בן יוסף למשיח בן דוד.

שאלה: בסוף יגיע אבל (הרבי מלובביץ'). תשובה: לא, הגיע, הוא נולד לפני 90 שנה, אבל הוא לא הגיע לארץ. אני שמעתי את ההסבר. שאלה: הרב עובדיה יוסף הסכים לכך שהוא המשיח.

תשובה: המחבר של הספר הזה הראה כמה דפים של עיון בהלכה לרב עובדיה יוסף, והוא אמר "זה יפה מאד", הוא לא קרא את הספר שמדבר על כך שהרבי מלובביץ' הוא המשיח. הוא שונא את זה. ואותו דבר הרב מרדכי אליהו. אע"פ שיש לו נטייה לרבי מלובביץ'. מכל מקום, כפוסק לא היה יכול לקבל את זה, וגם לו הראו כמה דפים של עיון הלכתי, בלי לדון בשאלה אם זה הרבי מלובביץ' או לא. אז הוא נתן הסכמה. וזה התכסיס של הנפש הדתית של אמריקה. אני חושב שזה התחלה של בניה של מיתוס, בצורה אמריקאית. זה מיתוס גמור. כשנלמד את זה נראה שיש ביטויים מדוייקים מהו התפקיד של מלך המשיח, בעיקר בהלי' מלכים לרמב"ם. הוא היחיד שנתן דברים ברורים. התפקיד הראשון – זה להקים מדינה. המדינה קמה, אז זה סימן שאנחנו בימות המשיח. אבל הרבי מלובביץ' לא הקים מדינה. פעם איזה חסיד שלו אמר לי שהמדינה הוקמה הודות לתפילותיו. מכאן ואילך אי אפשר להתווכח. אמרתי לו שאין לנו שום מקור לכך שהמדינה תקום הודות לתפילות של המשיח. אנחנו בשלב של משיח בן יוסף. לאמיתו של דבר זה נגמר במלחמת ששת הימים, והתחלנו כבר בשלב של משיח בן דוד. הרמב"ם גם כן מסביר שגילוי המשיח זה משהו אחר. צריך לזכות בזה. ויש לי הסבר אחד שלדעתי הוא העיקרי. אם המשיח האמיתי היה מתגלה ככזה, רוב העם לא היה מקבל אותו. החלק שהיה מקבל אותו, היה מקבל אותו במין "מראבוטיזם", מין עבודה זרה של אליל. ולכן טוב שלא התגלה. אבל מכיוון שהתפקיד שלו מתפקד, זה ברור שהוא קיים. ויש ספר של תלמידי הגר"א, שמסבירים שבשלב של משיח בן יוסף של קיבוץ גלויות והקמת המדינה, יש שלושה רבדים. קודם כל, מי שיסד את כל זה, מי שנתן את הדחיפה לעלייה. כל אלו שעזרו למי שנתן

את הדחיפה, וכל אלו ששייכים לזה, שעלו, כל זה נקרא "אורו של משיח בן יוסף".

שאלה: יש שטענו שבן גוריון הוא משיח בן יוסף.

תשובה: לפי דעתי זה התחיל לפני דוד בן גוריון. הוא היה הראש הממשלה הראשון. אבל מי הקים את המדינה? מי נתן את האפשרות של הקמת המדינה? הציונות שלפני הקמת המדינה. כשבן גוריון הלך לקבל עלייה של עולים מתימן, חכמי תימן יצאו לקראתו עם ספרי תורה ועם מזמורים למשיח. הוא התעלף. זה ידוע. בן גוריון לא סבל את זה. אבל זה התחיל לפני בן גוריון. אז לפי דעתי החסידים מרוויחים מזה שאנחנו בלי ספק לפי לוח הזמנים ולפי המאורעות בימות המשיח. ובלי ספק האישיות של הרבי מלובביץ' היא אישיות גדולה מאד, משכמו ומעלה. הוא לא אמר אף פעם, אולם הוא נתן לומר, שהוא המשיח. אולם אישיות גדולה כל כך, אין זה בכבודה למחות על כך. כי כל בר בי רב יודע שזה נוגד את ההלכה. למשל, לבנות עיר צריך טדי קולק, לא ראש ישיבה. מקרה נדיר מאד אם לראש ישיבה יהיו כשרונות כמו של טדי קולק בכדי לבנות עיר. אנחנו מתפללים לה' שהוא בונה ירושלים. דרך מי? דרך הרבי מלובביץ' או דרך טדי קולק? צריך לגלות את האמת!

שאלה: הוא טען יותר שהוא נרו של המשיח.

תשובה: זה דרך התפילות שלו. מדינת ישראל היתה קמה בלי חב"ד. חב"ד זה נכס גדול לעם ישראל, אולם בלי חב"ד עם ישראל היה קיים, ובלי חב"ד מדינת ישראל היתה קיימת. הוא עושה הרבה טובות לעם ישראל, הוא אוהב את היהודים, התנועה שלו אוהבת את היהודים. אולם מכאן ועד להגדרה הלכתית של "המלך המשיח", יש תהום. זה משהו אחר לגמרי. וזה מסוכן מאד, כי תודה לאל, עם ישראל הוא בריא, לא היתה כל כך תגובה חריפה נגד כל הטקס המיתולוגי הזה, חוץ מהרב שך, כי לרב שך מעיק שיש איזה מתחרה. שמעתם על הבדיחה? הרבי מלובביץ' התקשר לרב שך לומר לו: עכשיו אני בטוח, אני המשיח. שואל הרב שך: מי אמר לך? עונה הרבי מלובביץ': הקב"ה אמר לי. עונה הרב שך: אני? לא...

אז בתקופה אחרת אולי היו מהומות, בתקופה של שבתאי צבי אחד הרג את אחיו. בימינו זה לא קרה. כנראה התבגרנו, והתגברנו על כל הנטיות של עבודה זרה. הרבה מאנשי חבד שמאמינים בתמימות, סוף סוף יתגלה להם שזה היה כישלון. לפי דעתי כשאני מדבר איתם אני מציע להם שני תנאים. קודם כל, לא לומר שהוא לא הצליח מחמת החטאים של עם ישראל, כי שמענו כבר את הסיפור הזה, וזה עלה לנו ביוקר. הדבר השני שכן אפשר לומר, שבכל דור יש אישיות משיחית, אם יצליח יצליח, ואם לא – לא. זה נקרא "בר נפלי". אבל בלי שום ספק, הוא היה יכול להיות – אם היה. ותו לא. זה אישיות משיחית, למה לא? אבל המשיח זה משהו אחר. יש לו תפקיד מן התורה – שהוא מלך ישראל, לא מלך החסידים של חב"ד. מלך ישראל זה הנשיא של המדינה. בזעיר אנפין. זה מה שיש לנו. עד כאן היו לנו נשיאים שאי אפשר לקבל.

זה עניין של הלכה, באילו ימים אומרים את ההלל, בימים שקרה נס, דהיינו שקרה פלא – "מי כמכה באלים ה' נורא תהלות עושה פלא". לפי המדרש, פרעה הוא הראשון שאמר זאת, כאשר צבא מצרים טבע בים, הוא גילה את מלכות ה' ואמר "מי כמכה באלים ה'", והכיר במלכות ה', עד כאן הוא הכיר בכוחות אליליים – הוא היה בעל דת פאגאנית והכיר בכוחות אליליים, אולם ה' שהוא מעל הכוחות הדטרמיניסטים של האלהות היא הקוסמית – לא רצה להכיר בו. מי ה' אשר אשמע בקולו. ומטרת המכות היתה לגלות במצרים את אחדות הבורא.

יש משנה באבות פרק ה': 10 ניסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים. למה המכות נקראות ניסים? מכיוון שהמכה היתה נס – בלבול חוקות הטבע בכדי להציל את ישראל. והיה נס בתוך נס – שהמכה לא היתה על ישראל אלא רק על המצרים – הנס הוא שישראל ניצל מהמכה. הגילוי שהיה צריך לגלות במצרים הוא, שיש רצון למעלה מן הכוחות, רצון בעל שכל ובעל בחירה שיכול לבחור בין אלו לאלו. וכשהמצרים גילו שהמכה היתה אצל המצרים ולא אצל העברים – אמרו "אצבע אלהים היא" – שיש אלהים למעלה מחוקות הטבע. ובסוף גם פרעה השתכנע, במכת בכורות שהבדילה לא רק בין הבכור לשאינו בכור, אלא גם בין הבכור המצרי לבכור

היהודי. ודרך הפחד נתגלה להם דבר חדש לגמרי שיש אחדות של הבורא למעלה מטוב ורע. וההסבר בא מהכלי יקר. אותה מכה שהיתה רעה למצריים – היתה טובה ליהודים – זה הסוד של "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" – שולט על הטוב והרע יחדיו. קראתי פעם שאצל הגויים המספר 13 הוא מספר רע, מכיוון שזה היה הלם ביציאת מצרים, כי מספר 13 מביא את מספר 14 שזה יד ניסן – יציאת מצריים – הקטסטרופה של הגויים .

כל פעם שיש גילוי כזה באותו זמן יש השפעה של אותו גילוי – חזקה מאד, ומיד אח"כ שוכחים. כשהתאושש פרעה מהמכה, הוא חוזר לסורו. אנו רואים זאת גם כן אצל היהודים. אחרי הר סיני – מיד בא חטא העגל. אחרי מלחמת ששת הימים – הפסק העלייה. יש גילוי הנס, ומיד אח"כ שוכחים. זה נעלם. ההסבר של כל הניסים האלו באים משורש ה"אלף" שבעולם. העולם מתחיל ב"בית", אולם מאחורי ה"בית" יש "אלף" נסתר. וכשהאלף מתגלה זה "פלא". ואומרים הלל כשיש פלא, אפשר להלל את הבורא כל פעם שמזכירים מאורע שמגלה את אחדות הבורא. כי זה קשור למה שאומרת הגמרא, כי אחרי שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד, אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד – אולם בלחש, מכיוון שאי אפשר לומר זאת בקול רם - זה סותר את מצב העולם – העולם איננו כל כך בכבוד בכדי שנאמר זאת בקול רם. הגמרא אומרת, לא לומר אי אפשר, לומר בקול רם אי אפשר. אז נאמר בלחש. חוץ מיוה"כ, שאז כולם כמלאכים, והעולם נדון לפי מדת הרחמים, ואנו מתכפרים מכל החטאים, ואפשר להודות לבורא שברא 'עולם של יוה"כ'. לפי הקבלה, הגימטריא של שנה היא "355".

"השטן" – בגימטריא - 354. משמעות הדבר, שהשטן שולט על כל ימות השנה חוץ מאחד – חוץ מיוה"כ. ולכן ביוה"כ אומרים בשכמל"ו בקול רם .

הגמרא אומרת שדוד המלך לא אמר הללויה עד שראה במפלתם של רשעים, שני "יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה". ולכן אומרים הלל רק ביום שמזכירים עולם עם מפלה של הרשעים. ולכן זה חמור מאד מי שלא רוצה לומר הלל ביום העצמאות, כי הם מכחישים את הנס שהם חיים בו. הם מכירים בבעל הנס, אבל לא מכירים בנס. ויש חילונים שמכירים בנס, אבל לא מכירים בבעל הנס.

שורש הזמן הוא בראש חודש. המסירות נפש של הלבנה נתנה אפשרות לעולם להתקיים. זה נס. במס' חולין (ס:) נאמר: רשב"ז רמי: כתיב ויעש אלהים את שני המארת הגדולים, וכתיב "את המאור הגדול ואת המאור הקטן". זה דוגמא של ההבדל בין המציאות והאמת. אמרה ירח לפני הקב"ה, רבש"ע, אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד? זה הנושא של איש ואשה. ההתחלה של ההליך של החיים – זה הפער שיש בין איש לאשה. אבל אנחנו לומדים שמלכתחילה היו שווים. אבל אי אפשר ששני מלכים ישתמשו בכתר אחד. אמר לה הקב"ה, לכי ומעטי את עצמך. ומיעוט הלבנה - הוא התחלת קיום העולם. וזה נקרא אצל חכמי הקבלה "מסירות נפש של הלבנה". מסירות נפש של האשה, כדי להסכים להיות אשה, כדי שיהיה אפשרות של התולדות. ולכן הנישואין גבי האשה - זה נקרא קניין נפש. מכיוון שמסרה את עצמה - את נפשה, היא צריכה לקנות נפשה. היא קונה את עצמה, והוא קונה את נפשו. בגמרא בקידושין זה מוגדר כאבידה. נאבד משהו מההתחלה. זה נקרא מסירות נפש, והאשה נקראת קניין נפשו. אמרה לפניו, רבש"ע, הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון, אמעיט את עצמי, אמר לה לכי ומשלי ביום ובלילה. יש הרבה רבדים במאמר הזה. אלו שנמשלים לשמש נמצאים רק ביום. אמרה ליה, מאי רבותיה, מכיוון ששרגא בטיהרא מאי אהני, אמר לה, זיל לימנו בך ישראל ימים ושנים. אמר ליה, יומא נמי אי אפשר דלא מנו ביה תקופתא דכתיב והיו למועדים ולימים ושנים. אז אמר לה, זיל ליקרו צדיקי בשמך, יש לך יתרון, הצדיקים נקראו קטנים – יעקב הקטן, שמואל הקטן ודוד הקטן, והם יסוד העולם. חזייה דלא יתיבא דעתא. אמר הקב"ה. לפי ההיגיון, אין קיום לעולם, צריך שצד אחד מהעולם ימעיט את עצמו בכדי שזה יתחיל לתפקד. מי שגילה את זה - זו האישה, הלבנה, זה לא השמש. מי שהעיזה לומר "אי אפשר לשני מלכים בכתר אחד" – זו הלבנה, ולכן היא צריכה להיות הגורם להתחלת הזמן, וה' אמר לה לכי ומעטי את עצמך. וסוף סוף נשארה עצובה, ואמר הקב"ה הביאו כפרה עלי שהמעטתי את הירח. וקרבת ראש חודש, בא לכפר את החטאים שאף אחד לא יודע מי עשה את זה. יש

קלקול בעולם שאין לו אחראי. קרבן ראש חודש בא לכפר על זה. וה' אומר הביאו כפרה עלי, דאמר ר"ל מה נשתנה שעיר של ר"ח נאמר בו לה' קרבן, אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה על שהמעטתי את הירח. יש מימד של מחשבה עמוקה מאד. התוספות מעיר, מה פירוש "אמרה ירח", היה צריך לומר "אמר ירח", דבלשון תורה לשון זכר הוא, דכתיב ביהושע "וירח עמד!" הפתרון בא מהתוספות. כשהירח בלשון זכר – הזמן עומד – אין זמן. הירח עמד. בראש חודש אומרים הלל על הנשים. ויש מסורת בישראל, שבראש חודש הנשים לא עובדות, זה שבת בשבילן, הכל עושה הבעל. מכינים חלה בראש חודש כמו בשבת, והיא שונה מהחלה של שבת. וזה שבת לבעלת הבית. אפשר לעשות דוקטורט על המאמר הזה. זה גדוש, מלא חכמה.

שאלה: זה קשור לעניין שאומרים הלל חסר? תשובה: כן ברור, זה רבד אחד. זה עניין של נסתר. גבי השאלה למה אומרים הלל בראש חודש? מכיוון שזה הנס של בריאת העולם. ראש השנה היה ראש חודש.

שאלה: מה עלה במחשבה לפני הקב"ה כשהוא ברא שני מאורות גדולים? תשובה: זה בכדי לגלות שבעצם הם שווים. אולי למדת פעם במסכת חגיגה, יש קושיא במשנה הראשונה: "הכל חייבין בראייה חוץ מנשים". והגמרא מסבירה שיש קושיא בלי פתרון, כי לפי התורה, כתוב יראה כל זכורך. מלכתחילה לפי התורה נשים לא בכלל המצווה, אם כן מה רצתה המשנה? היא מכניסה אותן - ואח"כ בדיעבד מוציאה אותן. דהיינו, מעיקרא, הן חייבות, הן בכלל המצווה. ויש להן זכות כאילו קיימו את המצווה במשמעות של הכוונה של הפסוק. מי שפטור ממצווה משום סיבה שבעולם, למשל חולה – מעלה עליו הכתוב כאילו קיימה.

זה מה שרצתה הגמרא שם. ואח"כ מוצאים שיש יוצא מן הכלל, של הקהל, שהקהל נשים חייבות, וזה הסמך שנשים חייבות גם בראייה. זה מגלה שמעיקרא הן שייכות ל"אתה הראת לדעת", ואותו מתח שיש בין הפסוק והמשנה – אנו רואים בוויכוח של משה רבינו ופרעה. פרעה אומר "ילכו נא הגברים", ומשה אומר "וכולנו נצא". אז משה רבינו – זה המשנה. ופרעה - זה הפשט. זה אותו עניין.

בהויה יש יותר חסד מדין. זה נקרא "מטה כלפי חסד". ולכן הויה זה כולל חסד יותר מדין .

שאלה: אם כן מדוע נאמר תמיד "ויאמר ה' אל אברהם", ולא ויאמר "האל" אל אברהם? תשובה: התורה מספרת שזה ה' – שם הויה שמתגלה לאברהם, אולם הוא מתגלה בבחינת אל. לרוב אצל האבות מתגלה השם בשם "אל שדי", שזה השם של ספירת יסוד, שכוללת כל הספירות שמעליה, ומוסרת את השפע למלכות לפי זכות הבריות. ולכן אותה ספירה היא עיקר בניין הספירות. כי "אלה תולדות יעקב יוסף". והרמז לזה, שהו"ו הוא שני ווים. הוא"ו הנגלה זה תפארת – יעקב, והו"ו הנסתר זה יוסף, יסוד. בנוסח של הברכה הספרדי אומרים "מי שברך אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב משה אהרן דוד ושלמה, הוא יברך וכו' ". אולם יוסף חסר. התשובה היא שספירת "מי" – יסוד דבינה, רומזת ליוסף. "בך יברך ישראל". זה עבר בנוסח הספרדי בעיקר. הגאון מוילנא השתדל להסביר את הנוסח האשכנזי לפי הקבלה, אבל סוף סוף זה לא יצא. כמה מתלמידי הגאון לומדים את הקבלה הספרדית. אין קבלה אחרת. גולי ספרד הם הצאצאים של גולי בית שני וחכמי בית שני הם תלמידי הנביאים בארץ ישראל, ומהם יצאה הקבלה לספרד. אולם גולי אשכנז הם צאצאים של גלות בבל. והם קיבלו זאת דרך הספרדים, ולכן הם קוראים לנוסח שלהם "נוסח ספרד", דהיינו שהם מכריזים שהם קיבלו את זה מהספרדים. הפרדס זה פשט רמז דרש סוד, כשמתחילים בסוד זה - ספרד .

עשרת הניסיונות באים בכדי לזכות בעשרת הדברות מעשרה מאמרות. הדרך מעשרה מאמרות לעשרת הדיברות עוברת בעשרה ניסיונות. עשרה מאמרות – זה בחסד. עשרת הדיברות – זה בדין. "וידבר". עשר המכות מקבילות לעשרת הדיברות, בכדי לתקן את חטאי האנושות דרך העם המצרי גבי כל דיבר ודיבר של עשר הדיברות ועשר המאמרות. תזכרו את הפסוק מישעיהו עם פירש"י: כשצריך להתגבר לפני מדת הדין – היה מכשול: "אביך הראשון חטא" – אברהם לא היה בקי בהלכה של "והעלהו לעולה" – הוא חשב שצריך לשחוט אותו. המלבי"ם הסביר את זה. "עשהו עולה" - זה שחיטה. "העלהו לעולה" זו עלייה. ויצחק היה צריך להבחן על

מדת האהבה ונכשל גבי עשיו. זה מעניין מאד אך סוד הדברים, יש היגיון למעלה מהשכל. אלפיים שנה הוויכוח עם הנצרות היה האם עשיו שונא את יעקב או לא. ויש לנו הלכה, שעשיו שונא את יעקב, עד שהפסוק אומר "הנה אחיך מתנחם לך להרגך". וסוף סוף אחרי השואה, קם יהודי אחד שהיה מתבולל לגמרי, ושמו היה יצחק יוליוס (כמו הקיסר). והוא כתב ספר כדי להוכיח שעשיו שונא את יעקב. וזו היתה התחלה של התחלה של התשובה שעוד לא התחילה של הנוצרים גבי השואה. ואפשר להסביר זאת על פי תורת הגלגולים: איזה ניצוץ של נשמת יצחק אבינו חזר לעולם בכדי להוכיח שהקיסר הזה – יוליוס – הוא שונא ישראל. וזה טבעי. והם הסכימו לחשוב על האשמה שלהם רק דרך הספר הזה. זה ברור מאד. ומכיוון ששם משפחה יצחק זה נדיר מאד. זה דברים שמתגלים ככה. אני זוכר שהתגובה של האפיפיור והוותיקן היתה קשה מאד, אבל מכיוון שהיה בעל שם, אז הם אכלו את הצפרדע.

למדנו את המושג "עברי" גבי אברהם אבינו, היה צריך לחדש את הזהות העברית כשמשפחת אברהם חזרה מהגלות שלה, זה לא כל כך ידוע. העם העברי לא מתחיל מאברהם, אלא מ"עבר" שהוא מצאצאי שם. והשם "עברי" זה מי ששייך לעם העברים שייסד "עבר" שהוא מצאצאי שת. ועבר חי בדור שקדם לדור הפלגה של הגויים. ולכן הוא שמר בעצמו את הזהות של האדם הכולל. לכל הגויים יש פן מסויים של הזהות האנושית. וכל הממדים הללו של הזהות האנושית, כל אחת ואחת היא מיוחדת כשלעצמה. לכל אחת יש ערך משלה. אבל איחוד המדות של כל הזהות האנושית כולה, זה רק בזהות העברית לפי הסיפור התנכ"י. רק לאחר 3000 שנה אנחנו רואים שההיסטוריה מעידה שהעם היהודי הוא היורש של העם העברי, ונותן את המופת שיש יוצא מן הכלל באנושות – יש "הגויים" – כל אחד עם הערך שלו, והזהות העברית – שהיא הזהות של האדם הכולל. ויש מאמר בגמרא ש"אתם קרויים אדם". יש שטועים בהסבר ואומרים שהגויים הם בהמות כיוון שישראל נקרא אדם. אולם הפירוש הוא שאומות העולם נקראים "האדם", יש להם זהות של האדם. אולם אדם במלא המובן במתכונת של אדם הראשון שעבר את כל התולדה

דרך עבר ושושלת העברים, זה סוף סוף מופיע בשם ישראל. ולכן אנו מבינים מדוע מאדם עד יעקב אבינו נוסדה הזהות של ישראל. כשהעם העברי היה בגלות בתרבות בכל, הוא נקרא ארמי. ולכן השם אברם שהיה שמו הראשון של אברהם, הוא שם ארמי – אב לארם. אנחנו יוצאים עכשיו מגלות רומי, והעם העברי בגלות רומי נקרא יהודי, כמו שבאותו זמן העם העברי בגלות בבבל נקרא ארמי. ואנו חיים כעת את אותו תהליך של בירור הזהות מארמיות לעבריות - במישור של יהדות לישראליות. ומה שאני קורא יהדות - זה לא הערכים של היהדות. הערכים של היהדות הם ערכים של העם העברי שמתורגמים בלשון של העם העברי – לדינו או יידיש. אני קורא יהדות לזהות הסוציולוגית של עם מפוזר ומפורד, כנתין של משפחות אחרות, של משפחות האדמה. כי אין דבר כזה יהודי נקודה יש יהודי "פלוס" משהו אחד. כך באותה תקופה, ארמי - זה עברי כשדי, והזהות נוצרה מהמפגש בין העבריות והבבליות דאז. ולכן נוצרה "קליפה" שבאה מבחוץ, והיא מגנה על התוכן, אבל אותה קליפה של ארמיות היה צריך להוציא ממשפחת אברהם בכדי להגיע לישראל. התהליך מאברהם עד יעקב עד שמגיעים לשם ישראל, נקרא "זריקת קליפת ארם". ויש שני שלבים. קודם כל הקליפה החיצונית – שיצאה עם ישמעאל, והקליפה הפנימית – יצאה עם עשיו. יש ארבע שכבות באותה קליפה, ואנו נתייחס לשתיים מהם. אחרי הבירור הזה נשאר יעקב, וכשיעקב זכה להגיע לעבריות האמיתית שהייתה טמונה באברהם אבינו – קיבל את השם "ישראל". הערב נתחיל בניתוק בין ישמעאל ויצחק. דהיינו ההגדרה של הזהות של ישמעאל, ולמה היה צריך לגרש את הצד הזה של הזהות של משפחת האבות. אני מציע שנקח את הטקסט הזה:

היתה איזו חוסר סבלנות אצל אברהם ושרה. הם שמעו כמה פעמים את הבשורה ששרה תוליד מאברהם. היו כמה עיכובים, עד שהגיעו אברהם ושרה למצב של זהות מוסרית של הנפש שלהם ואלו שלבים של עלייה מוסרית של אברהם ושרה – עד שאברהם אומר לשרה "אחותי" והיא אומרת עליו "אחי הוא", עברו כמה ניסיונות אצל פרעה ואבימלך, ויצאו מזה במצב של מדרגה רוחנית מספקת בכדי שאפשר יהיה להוליד זרע

קדוש שנקרא יצחק. עד כאן שרה לא הייתה יכולה להוליד, כי מאברהם יכל לצאת רק ישמעאל.

"ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו אשר ילדה לו שרה יצחק" יצחק זה הצחוק לעתיד, הצחוק לעתיד לבוא. מכיוון שיש איזו אווירה של אפשרות לצחוק במשפחת אברהם אבינו. הצחוק זה הסימן של האושר, של הגילה. דרך הצחוק הנפש מבטאת את השביעות רצון להיות בעולם. כשהבחירה מליאה – יש שביעות רצון. כשהבחירה לא מצליחה – בוכים. אולם אנו לומדים מהשם יצחק שהוא יכול לצחוק רק לעתיד לבוא. וכשרה שמעה כשהיא יכולה להוליד – היא צחקה. "ותרא שרה את בן הגר המצרת אשר ילדה לאברהם מצחק". הילד הזה – ישמעאל – נקרא בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם. זה לא בנו של אברהם, אלא בן הגר שילדה לאברהם. כשנולד ישמעאל השם שלו היה אברם – במצב של ארמיות שלו. כיוון שעכשיו נקרא אברהם, הפסוק נותן לו את השם של אברהם. רק בסוף ימיו של ישמעאל, כשהוא חוזר בתשובה, נקרא בן אברהם. אנחנו לומדים מהפרשה ההיא שעתיד ישמעאל לחזור בתשובה, ולהכיר בחשיבותו של יצחק. זה יהיה בחברון לפי הפרשה. עד עכשיו הוא ישמעאל בן אברהם. והוא מוגדר כבנה של הגר. זה הסימן הראשון לנושא חשוב מאד. מכאן אנחנו לומדים שהבן הוא הבן של האמא – לפני שיהיה בנו של האבא. עיקר ההבדל ביניהם הוא בין "הגר" לשרה", ולכן ישמעאל לפי התורה הוא מצרי ולא עברי. מכיוון שהוא בנה של הגר. הגר היתה לפי המדרש בת פרעה, דהיינו הזהות העיקרית של מצרים. שרה לא יכלה להוליד, אזה יש פה מומנט טראגי, שרה רוצה שמה שכבר הצליח אצל אברהם – ימשיך בעולם דרך התרבות הדומיננטית של אותה תקופה, דהיינו התרבות המצרית, ולכן המדרש אומר שהיא נתנה לאברהם את הגר שהייתה שפחת שרה. ואנחנו רואים שעד עכשיו דרך יציאת מצריים התחרות בין שני העולמות הללו זה בין ישראל למצריים. מצריים מייצגת את עולמו של ישמעאל. פה מיד יש המפתח של העניין שלנו. בסוף פסוק ח'. ההבדל בין יצחק למצחק. יצחק - הצחוק שלו זה בעתיד, וישמעאל - הצחוק שלו הוא בהווה. זה ההבדל בין שניהם. וזה משאנחנו צריכים להבין עכשיו. לכא' זה

רק פרט מסיפור אנקדוטי. אולם שרה אומרת לאברהם, שזהו ההבדל בין רשע לצדיק. צריך להבין שהצחוק בהווה (וזה מגלה את התאולוגיה האסלאמית) זה סימן שאני מקבל את העולם כמות שהוא. אני יכול לצחוק מכיוון שאני יודע שיש בורא ויש משמעות לקיום בעולם. זה נלמד מאברהם. לכן כל בני אברהם מסוגלים לצחוק. אבל יש הבדל בין השמחה לעתיד כשהעולם יהיה מתוקן, לבין השמחה במצב העולם ההווה עם הטוב והרע שבו. האמונה של המסלמים היא אמונת אברהם, ולכן אפשר להיות בשמחה, אולם הם מסתפקים במתכונת של העולם הזה כמו שהוא בהווה, עם הטוב והרע שבו. ולכן אין שום בסיס לאחריות המוסרית אצל הנפש המסלמית. הם לא מכירים בזה, כי לפי התאולוגיה שלהם, וזה אנחנו לומדים מההווה של מצחק, הבורא הוא כל יכול, והוא מחליט על כל מה שקורה אצל הבריות. זה חטא לחשוב שלבריה יש איזשהי בחירה. אם הבורא קיים אז הוא השליט. יש מין "טרנסצנדנטליות" מוחלטת. ולכן זה גידוף אצלם לומר שיש לאדם בחירה. אני רוצה להאיר את זה לפי סיפור מעשה בראשית. ביהדות מקיימים את השבת – ביום השביעי. בנצרות – ביום השמיני, ובאסלאם ביום השישי. המסלמי רואה את העידן של היסטורית האדם עוד ביום השישי, דהיינו, זה נכלל בששת ימי המעשה כשהבורא היה הריבון היחיד בעולמו. ביום שנברא האדם – זה יום השישי. ובסוף יום השישי, לפי סיפור מעשה בראשית, הבורא שבת ממעשיו כבורא, ונתן בחירה לאדם בעולם הטבע. יום השבת הפך את הבריאה לטבע- בכדי שיהיה בסיס לבחירה אצל הבריאה. זה יום השביעי. אצל המסלמים, אנחנו נמצאים עוד ביום השישי, ולכן הם מקיימים את יום הפלחן שלהם ביום השישי. אצל הנוצרים, ההיסטוריה של המוסר נגמרה כבר כשהגיע המשיח שלהם, והעולם נמצא בבחינת עולם החדש שאחרי יום השביעי, והם חוגגים את הפולחן שלהם ביום השמיני. רק בתקופה שלנו אלו ואלו מגלים שאנחנו נמצאים ביום השביעי, דהיינו שהאדם נמצא בעולם של בחירה ויש לו עוד בחירה. העולם נמצא באמת ביום השביעי. הם לקחו את זה מהפגאניזם הרומאי – יום ראשון זה יום השמש – סאנדיי. ובמיתולוגיה הנוצרית המשיח שלהם הוא השמש, ולכן אומרים "היום של

האדון". ואנחנו רואים את זה ככה. זה מגלה שאין שום בסיס לאחריות המוסרית למי שמצחק בהווה. יש גמרא שמסבירה פסוק בתהלים – בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים, אז ימלא שחוק פינו. הגמרא מסבירה, מתי, כשיאמרו בגויים הגדיל ה' לעשות עם אלה. הגמרא לומדת מזה, שאסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה. דהיינו, כל עוד שהעולם נמצא במצב של טוב ורע, אסור להיות בשחוק – שימלא שחוק פיו. רק כשתתגלה ההשגחה של הטוב בעולם – אפשר לשחוק בפה מלא. מכיוון ששרה ראתה את ישמעאל מצחק בהווה, היא ראתה שורש של זהות שתתחרה עם יצחק, ולכן ביקשה שיפרדו ולגרש את הגר ואת ישמעאל. המילה מצחק (בתוספתא סוטה): "ותרא שרה את הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק. מה ראתה? תניא, רשב"י אומר, דרש ר' עקיבא: (רשב"י היה תלמידו): אין שחוק האמור כאן אלא ע"ז. חכמי ישראל לקחו את הנושא ברצינות, ומסבירים כי שרה ראתה את העבודה זרה. אני רוצה להתחיל בהסבר. יש בתורה שלוש קטגוריות של מצוות: א: בין אדם למקום, והחטא באותו מישור – הוא עבודה זרה. ב: בין אדם לחבירו, והחטא באותו מישור – הוא הרצח. ג: בין אדם לעצמו – והחטא באותו מישור הוא גילוי עריות. ואלו החטאים העיקריים בכל המימדים של היחס בין האדם לזולתו (הבורא, הבריאה האחרת, או הטבע האנושי אצלו). צריך להבין, בין אדם לעצמו – העצם של האדם בו. זה היחס למשיח דרך התולדות. כל בן אדם יכול להיות במישור של השושלת של המשיח, כי בכל בן אדם יש בבחינת ה"נקודה האמצעית" של הזהות שלו – את הזהות של הבן אדם האמיתי - שהוא המשיח. כל החכמים האלו, מדגישים את הצד הרע שיש בצחוק הזה בהווה, לפי ההגדרות של הרע בחטאים, הכי רע בחטאים – או ע"ז, או רצח, או גילוי עריות. וכפי שכבר אמרתי, מי שמסתפק במצב של העולם כמות שהוא, והוא בשמחה מהמצב הזה, נתון לאותם החטאים. וזה נקרא בלשון חכמים, מי שנהנה מהעולם כמות שהוא. זה הפרופיל של הזהות של ישמעאל. הוא מכיר בבורא, והבורא ברא את העולם הזה. והעולם הבא שלו זה העולם הזה בגדול. דיסקוטק בגדול – זה כל מה שיש. והם מגדירים את זה כך בקוראן – הצדיק יקבל

חלק של הנאות מסוג ההנאות של העולם הזה: יין טוב, אשה נאה וכו'. והם חיים ככה. ברור שיש אצלם מדרגות מדרגות, אבל בדרך כלל זה אותו כיוון. הם רואים את העולם כסוף פסוק של הבריאה, ולכן נהנים מהעולם כמות שהוא, ומשבחים את הבורא שברא עולם שכזה, ולכן יש להם רגישות דתית שונה לגמרי מהרגישות של היהדות. היהודי מכיר בזה שה' ברא את העולם, אבל כפרוזדור לעולם אמיתי - כי יש כל כך אי התאמה בין ההגדרה של הבורא להגדרה של העולם הזה כמות שהוא, שאי אפשר להסתפק בזה, לכן יצחק בבחינת בנו של אברהם - בבחינת צדיק - לא יכול להיות בצחוק בהווה, רק לעתיד לבוא, כשיהיה אפשר למלא שחוק פיו.

"ויקומו לצחק" בקונטקסט הזה של חטא העגל, הצחוק קשור לעבודה זרה. ר' אליעזר אומר, זה גילוי עריות - "בא אלי העבד העברי לצחק בי", בסיפור של אשת פוטיפר. ר' יהושע אומר, זו שפיכות דמים: "ויקומו נא הנערים ויצחקו לפנינו". עד כאן רשב"י מביא את הסברא של רבותיו - ר' עקיבא, ר' אליעזר ור' יהושע, שזה החטאים שנאמר עליהם יהרג ואל יעבור. "ואני אומר, חס ושלום שיהיה בביתו של אותו צדיק מי שעושה כן, אלא אין צחוק זה אלא ירושה, שהיה ישמעאל אומר, אני בכור, ונוטל שני חלקים, ורואה אני את דברי מדבריהם". זה לא פשוט, מכיוון שבעולם ההלכה, לתלמיד אסור לחלוק על דברי רבו, והוא מביא את דברי רבותיו ואומר, "זה לא נכון, צריך להסביר אחרת לגמרי, ואני מעדיף את דברי?"

התשובה פשוטה. לפי דברי רשב"י, חס ושלום שבביתו של אותו צדיק יש מישהו שעושה ככה. דהיינו, כשישמעאל הוא בביתו של אותו צדיק, אין ג"ע, ש"ד וע"ז, והצחוק הוא התחרות עם יצחק. אז זה קרה בהיסטוריה. אחרי מוחמד, כשישמעאל חזר לביתו של אברהם אבינו - חזר לייחוד המדות, חזר לנטייה להיות בנו של אברהם, התחיל עם התשובה שלו, ברור שמוסלמי אמיתי אין לו ע"ז ש"ד וג"ע, ולצערנו היום גם מוסלמים דתיים עובדי ע"ז, מאמינים באמונות תפלות, ולגבי גילוי עריות - ידוע מה קורה בבית שלהם, אבל לו יצויר שיש מוסלמי צדיק - מכל מקום נשארה התחרות עם יצחק, דהיינו השנאה לישראל. רשב"י אומר, שהוא מעדיף

את השלב הזה: כשישמעאל הוא בביתו של אותו צדיק, נשאר הצחוק, והוא התחרות על הירושה. אני הסברתי את זה פשוטו כמשמעו. אתם רואים איך זה תואם את המציאות. ולכן, ההפרדה בין ישמעאל ויצחק – יש לה משמעות לא רק דתית –רוחנית – אלא מוסרית. זה שני טיפוסים של בני אברהם שאינם יכולים לדור בכפיפה אחת. הפסוק אומר "גרש האמה הזאת ואת בנה". כי הבעיה האמיתית זו הירושה. וזה מה שאמרה שרה – כי לא יירש בן האמה עם בני עם יצחק. כל עוד ישמעאל הוא בבחינת ישמעאל – כפי שמוגדר פה – מצחק בהווה – הוא אינו יכול לרשת את ירושת אברהם - דהיינו את ארץ ישראל .

בבראשית יז. אנחנו רואים שלאברהם ושרה יש שתי דעות שונות גבי ישמעאל. אברהם הוליד את ישמעאל והוא חס עליו, אבל שרה רואה מה שעלול להתרחש בהיסטוריה. הגמרא מסבירה את זה. כמה נביאים ונביאות היו בישראל, והנביאות יותר גדולות מהנביאים, וזה נלמד ממה שאמר ה' לאברהם: "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה". מהפסוק הזה הגמרא לומדת שהאמהות היה להם כח נבואה יותר מלאבות. יש משנה בפרקי אבות: איזהו חכם הרואה את הנולד. והמייילדת היא אשה חכמה כי היא רואה את הנולד – התינוק. במשנה – זה המובן הרוחני, אבל המייילדת כפשוטו רואה את הנולד. והאמא מבינה יותר מהאבא את הזהות של הילדים. בכל דור אנו רואים את אותה תופעה. שרה רואה שהברית תהיה עם יצחק ולא עם ישמעאל, בדור הבא רבקה רואה שהברית תהיה עם יעקב ולא עם עשיו. יש כח נבואה במייילדת שהיא רואה את הנולד ומה שעתיד להתרחש. כשה' מתגלה לאבות, אע"פ שיש הדעה של אברהם (בדור שלנו אברהם היה "שלום עכשיו") יש יחס סלחני לישמעאל, ושרה היא בבחינת "מולדת" – גרש האמה הזאת ואת בנה. אבל התורה אומרת בלי שום ספק שהאמת עם שרה ולא עם אברהם .

יש משמעות רוחנית מוסרית גדולה מאד, והמציאות מגלה את זה. זו טעות גדולה לומר שלאיסלאם וליהדות יש אותו מונותאיזם. במונותאיזם של ישמעאל – יש בורא יחיד – שהוא רק אל אחד. זה המונותאיזם שנגד הפוליתאיזם. אבל המונותאיזם של ישראל עובר את זה – האל שהוא יחיד

– הוא בעצמו אחד. וזה שני מושגים שונים – אחד ויחיד. יש מתח במדות: מדת החסד ומדת הדין שונות וסותרות זו לזו. ולומר שה' הוא אחד זה למעלה מהחסד – כי הוא בבת אחת חסד ודין. ולכן המונותיאיזם העברי הוא למעלה מהשכל. המונותיאיזם המוסלמי שייך לשכל הטבעי האנושי – אם יש אל יש רק אחד. לא כל הוגי הדעות חשבו ככה, רוב הפילוסופים היו פוליתאיסטים, מכיוון שלפי הטבע יש כמה כוחות, אז מבחינה תאולוגית יש כמה אלים, אבל כשאומרים שיש לנו אותו אל – זה לא מדוייק.

כל המפלגות הדתיות - כולל המפד"ל - מחפשות אידיאולוגיה פוליטית מחוץ למפד"ל בכדי להצדיק את עמדתם. ואני אומר שהתשובות נמצאות בתורה כתורה, ולא באיזה רגש דתי או אופציה פוליטית. יש מצב שצריך להתגלות. כי התלמידי חכמים הללו בעיקר המשמעות התורנית הדתית של ההיסטוריה שלנו הם בורים ועמי ארצות לגמרי, לא למדו במה מדובר, ואינני מסוגל להבין מה קרה להם, כי ההגדרה התלמודית היא שתורתם אומנותם, זה המקצוע שלהם, איך זה שפשט פסוק אינם מסוגלים להבין. לפי דעתי זה חמור מאד. זה מגלה שהנפש שלהם איננה שייכת לעם היהודי, הם אינם רואים את האמת השייכת להם, וזה חמור מה שאני אומר. אני רגיל לומר שהמפד"ל נקראו ככה לפי מה שנאמר "המפדיל בין קודש לחול". אני מתכוון למפד"ל הראשוני, המזרחי, אבל לפי שיטת הרב קוק הציונות היא לפי התורה, לא לפי האידיאולוגיה המפאיניקית פלוס תפילין. זה מה שהיה. הם היו מפאיניקים שומרי מצוות. בסוף הפרשה התורה מגלה לנו שישמעאל יחזור בתשובה גם בתחרות שלו נגד יצחק. בבראשית כה פסוק ח - בפסוקים האלו התורה מספרת מה יהיה לעתיד לבוא בתחרות ההיא בין ישמעאל ויצחק. אני מקווה שזה מספיק ברור, שהתורה הסבירה לנו איך ייתכן שיש עם – זה יותר מעם – האסלאם – שמקשר את זהותו לאברהם אבינו, והוא בתחרות עם עם ישראל: וימת אברהם בשיבה טוב זקן ושבע ויאסף אל עמיו. ההבדל בין ויגוע לוימות הוא, ש"ויגוע" – פירושו שהחיים הביולוגיים שלו הגיעו לסוף. "וימות" – זו ההפרדה בין הנשמה לגוף. אח"כ נלמד שלא נאמרה גייעה אלא אצל הצדיקים. דהיינו שהוא חי כל החיים המיועדים לו מן הלידה. זה נגמר

באופן טבעי, אז זה סימן שהוא צדיק. אסור להכליל, כי הנושא מסובך, אבל זו ההגדרה הפשוטה, ומכיוון ש"ויגווע" – וימות. ונלמד מדוע אותה מילה נאמרה גם בישמעאל, ולמה רש"י מחכה עד הפסוק של ישמעאל להסביר לנו שלא נאמרה גוועה אלא בצדיקים – כדי לגלות לנו שישמעאל עשה תשובה – גם גבי יצחק. "ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה אל שדה עפרון בן צוחר החתי אשר על פני ממרא". השאלה היא: איך אפשר לומר שאברהם מת זקן ושבע, כל עוד שהייתה מחלוקת בין ישמעאל ויצחק. כאילו במשפחתו לא היתה מחלוקת נוראה כזו – מה שאנו חיים בהיסטוריה בין ישראל לאסלאם. ולא רק במדינת ישראל. מי ששייך לעולם האסלאם יודע שארבע עשרה דורות (אולי: מאות?) סבלנו מהאסלאם. המפרשים מסבירים שהיה יכול למות שבע מכיוון שבינתיים ישמעאל עשה תשובה. "יצחק וישמעאל" – כותב רש"י: מכאן שעשה ישמעאל תשובה והולך את יצחק לפניו – והיא שיבה טובה שנאמרה באברהם. כי ישמעאל היה במצריים, וכשחזר לחברון אצל יצחק הכיר שהוא הבעל הבית של ארץ ישראל, אז זה סימן שחזר בתשובה.

ואלה שני חיי ישמעאל, מאת שנה וכו' ויגווע וימות ויאסף אל עמיו. ויגווע (רש"י): לא נאמרה גוועה אלא בצדיקים. ואם רש"י חיכה עד העניין של ישמעאל – זה בכדי לגלות שבסוף ימיו ישמעאל נקרא צדיק. וזה חשוב. יש מושג כזה "ישמעאל צדיק" – אחרי שחזר בתשובה גבי אברהם – ואח"כ חזר בתשובה גבי יצחק – והולך את יצחק לפניו. העיר הערבית היחידה שמדינת ישראל יסדה על ידה עיר יהודית זה דווקא בחברון – קרית ארבע. הכל מוכן לאותו מצב. מתי ואיך – עוד חזון למועד. מכל מקום אנחנו לומדים לפי הנושא הזה שהתחרות בין ישמעאל ליצחק היא תחרות חמורה מאד – תפיסת עולם שונה לגמרי אע"פ שהיא דומה (יצחק לעומת מצחק) – אבל בסוף ישמעאל יחזור בתשובה ואז יעדר מן העולם. זה אנחנו לומדים מסוף הפסוק – וישכנו מחוילה עד שור וכו' על פני כל אחיו נפל – כשישמעאל יחזור בתשובה הוא יסתלק מן העולם. הנה הנקודה הראשונה בעניין של הבירור של הזהות היהודית. הסיילוק של הקליפה החיצונית – זה ישמעאל. ההבדל בין יעקב ועשיו – זה הקליפה הפנימית.

יש שמועות שהוותיקן חושב על הכרה במדינת ישראל. לפי דעתי זה בעל כרחו. יש לו אינטרסים במגרש הרוסים ובמקומות אחרים לסדר איזו שגרירות עם ישראל, אבל זה יהיה התחלה וזה יהיה בלתי הפיך – אחרי 2000 שנה הם מכירים בישראל כישות בפני עצמה, זה עידן חדש שמתחיל. כשנגיע לאותו עניין נגלה שיש בעיה חמורה מאד. כי אחרי השואה והקמת המדינה- זה בלתי אפשר לחשוב אצל הנוצרים באופן רציני על השמדת היהודים. והנוצרים מגלים שהיהודים זה ישראל – אע"פ שזה סותר את כל האמונה שלהם – והם צריכים להשיב לשאלה: מי הם הנוצרים? התשובה היא: שהנצרות היא דיאספורה של ישראל. אם כן הבעיה חמורה לדיאספורה של היהודים. זה תהליך שמתחיל בתפוצות – הקהילה היהודית מתחילה להידמות לאיזו כנסייה. בכנסייה הנוצרית אומרים "אמן" בלטינית, ובכנסייה היהודית אומרים אמן בעברית, אבל אני כבר לא רואה הבדל בין כומר שאומר אמן בפריס ובין רב שאומר אמן בפריס, כל עוד שלא קמה מדינת ישראל, היה מצב שכל היהודים היו בבחינת נאמנים לזהות העברית. עכשיו שקמה מדינת ישראל - זה לא כל כך פשוט. אותו חלק של היהודים ממשיכים ליצור כנסיות – הם קורים לזה בתי כנסת – אבל אין כל כך הבדל. ברור שאני מגזים בכוונה, אבל לפי דעתי זו חובה לגלות את זה באופן ברור קודם כל בישראל עצמו